

Joanna Trajman

Uniwersytet Wrocławski
ORCID 0000-0002-6260-9140

Annegret Kramp-Karrenbauer – przyszła kanclerz RFN?

Wprowadzenie

„Mogę, chcę i będę” – słowa wypowiedziane przez Annegret Kramp-Karrenbauer podczas 30. zjazdu Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (*Christlich Demokratische Union Deutschlands*, CDU), mającego rozstrzygnąć jej nominację na sekretarz generalną¹, były wyrazem gotowości dotychczasowej premier Kraju Saary do zmierzenia się z wyzwaniem, wynikającym z konieczności przeprowadzenia odnowy partii. Jednakże niespodziewana rezygnacja Angeli Merkel z ponownego ubiegania się o funkcję przewodniczącej CDU, a w konsekwencji wewnętrzzpartyjna rywalizacja o to stanowisko, z której zwycięsko wyszła A. Kramp-Karrenbauer, przyczyniła się do debaty dotyczącej następcy kanclerz i przyszłości jej politycznej spuścizny. Sukces chadeckiej polityk – o trudnym do zapamiętania dwuczłonowym nazwisku, która dla ułatwienia określana jest akronimem AKK – oznacza, iż przywołane na początku słowa należy umieścić w nowym kontekście i zastanowić się nad tym, jak wyglądają jej szanse na objęcie urzędu kanclerza.

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie sylwetki nowej przewodniczącej CDU, jej politycznej drogi oraz światopoglądu, a przede wszystkim podjęcie próby oceny dotychczasowych działań i wskazanie jej szans na zostanie szefową niemieckiego rządu federalnego. Ponadto, przedmiotem refleksji badawczej jest kierunek prowadzonej przez nią polityki zarówno tej odnoszącej się do profilu partii i spraw wewnętrznych,

¹ *Bewerbungsrede von Annegret Kramp-Karrenbauer für das Amt der Generalsekretärin der CDU Deutschlands*, 30. Parteitag der CDU Deutschlands, 26. Februar 2018 – Station Berlin, https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/akk-rede-30-parteitag_0.pdf?file=1&type=field_collection_item&id=13136 [dostęp: 17.01.2019], s. 2.

jak i polityki zagranicznej. Istotne znaczenie mają pytania o determinanty kariery AKK: Jaki wpływ na wybór politycznej drogi miało środowisko, w którym się wychowywała i wyznawane przez rodzinę wartości? Czy fakt bycia kobietą stanowił przeszkodę dla jej aktywności w polityce? Czy światopogląd chadeckiej działaczki znalazł swoje odzwierciedlenie w sposobie postrzegania polityki wewnętrznej i zagranicznej RFN oraz w konkretnych propozycjach w tych obszarach? Czy Kramp-Karrenbauer jako ewentualna następczyni Merkel będzie kontynuowała jej linię polityki, czy też realizowała własną wizję? Przyjęta hipoteza badawcza zakłada, że Kramp-Karrenbauer przez postulowany powrót do wartości chrześcijańskich, jako fundamentu działania CDU, przyczyni się do wyostrenia konserwatywnego profilu partii, co zagwarantuje jej ugrupowaniu zwycięstwo w wyborach do Bundestagu w 2021 r., zaś ona sama zostanie następczynią Merkel.

Struktura artykułu odpowiada założeniom badawczym. W sposób chronologiczny przedstawiona została droga polityczna AKK – od nakreślenia jej środowiska rodzinnego, zaprezentowania różnorodnych funkcji partyjnych i urzędów na płaszczyźnie komunalnej i landowej – ze szczególnym uwzględnieniem sprawowania przez nią urzędu premiera Kraju Saary – przez wybór na sekretarz generalną, a następnie przewodniczącą CDU, aż po wskazanie szans i wyzwań związanych z ewentualnym objęciem urzędu kanclerskiego.

Podstawę materiałową stanowić będą dokumenty partyjne, wypowiedzi medialne AKK, badania opinii publicznej, artykuły prasowe, a także literatura przedmiotu, w tym dwie biografie poświęcone chadeckiej polityk, które ukazały się w 2018 r. po objęciu przez nią stanowiska sekretarza generalnej CDU².

Polityczna droga Annegret Kramp-Karrenbauer³

Kariera polityczna urodzonej w 1962 r. w Völklingen Kramp-Karrenbauer jest ściśle związana z miejscowością Püttlingen w Kraju Saary⁴, gdyż właśnie tam rozpoczynała ona swoją działalność, zasiadając w latach 1984–2011 w Radzie Miasta oraz zbierała pierwsze doświadczenia. Jak wyznała: „Spotkania w ramach polityki komunalnej nauczyły mnie, że nie ma małej i wielkiej polityki, lecz jedynie dobra i zła”⁵.

AKK wstąpiła do CDU w 1981 r., jeszcze przed maturą. Była to decyzja płynąca z serca i wynikająca z przekonania, że chrześcijański obraz człowieka, będący podstawą działania ugrupowania, jest właściwy⁶. Wpływ na wybór partii chadeckiej

² M. Otzelberger, *Die Macht ist weiblich. Annegret Kramp-Karrenbauer: die Biografie*, München 2018; K. Dunz, E. Quadbeck, *Ich kann, ich will und ich werde. Annegret Kramp-Karrenbauer, die CDU und die Macht*, Berlin 2018.

³ Pełny wykaz funkcji sprawowanych przez Kramp-Karrenbauer zarówno na płaszczyźnie komunalnej, krajowej, federalnej, jak i w strukturach partyjnych znajduje się na stronie CDU: *Annegret Kramp-Karrenbauer*, <https://www.cdu.de/vorstand/annegret-kramp-karrenbauer> [dostęp: 11.01.2019].

⁴ Swoje przywiązanie do Püttlingen i dumę z bycia jego mieszkanką Kramp-Karrenbauer wyraziła w przemowie wygłoszonej podczas obchodów 50-lecia miasta w maju 2018 r., zob.: M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 29.

⁵ *Ibidem*, s. 30.

⁶ *Bewerbungsrede...*, *op. cit.*, s. 4.

miało z pewnością środowisko, w którym się wychowała. W jej rodzinie religia katolicka odgrywała ważną rolę – rodzice śpiewali w chórze kościelnym, wraz z dziećmi uczestniczyli w niedzielnej mszy świętej⁷, a ojciec, nauczyciel i zastępca dyrektora w szkole specjalnej, był w swoich poglądach „czarny jak węgiel”⁸. Annegret Kramp-Karrenbauer wychowywano zgodnie z tradycyjnymi rolami społecznymi przypisywanymi płciom, jednakże jej matka, gospodyni domowa, która nie miała możliwości zdobycia wykształcenia, wpajała córkom, jak istotne znaczenie ma dla kobiet praca zawodowa⁹. W swoim dorosłym życiu polityk realizowała partnerski model rodziny. Wraz z poślubionym w 1984 r. inżynierem górnictwa Helmutem Karrenbauerem, zdecydowała, iż to osoba o mniejszych zarobkach będzie zajmowała się domem i dziećmi lub też pracowała w niepełnym wymiarze godzin¹⁰, co wkrótce zaowocowało odwróceniem w ich związku tradycyjnych ról – mężczyzny jako żywiciela rodziny i kobiety, opiekunki ogniska domowego. Kiedy w latach 80. XX wieku, jako absolwentka politologii i prawa na uniwersytetach w Trewirze i Saarbrücken, rozpoczynała swoją aktywność polityczną, kobiety musiały dokonywać wyboru między życiem rodzinnym a zawodowym. Ona jednak, dzięki wsparciu męża, starała się realizować w obu tych obszarach i łączyć wychowywanie trojga dzieci¹¹ z karierą w polityce¹². Zaczynała jako referentka na pół etatu w biurze CDU Kraju Saary, lecz jej talenty organizacyjne zostały szybko dostrzeżone. Dzięki wsparciu ówczesnego szefa krajowych struktur partyjnych Klaus Töpfera¹³ i premiera Petera Müllera¹⁴ działalność na płaszczyźnie komunalnej zamieniła na pełnienie różnorodnych funkcji na szczeblu krajowym¹⁵. W latach 1999–2018 była parlamentarzystką w Landtagu Saary. W swoim rodzinnym kraju związkowym piastowała również następujące urzędy: ministra spraw wewnętrznych i sportu (2000–2004), jako pierwsza kobieta w historii RFN; ministra spraw wewnętrznych, rodziny, kobiet i sportu (2004–2007); ministra oświaty, kobiet, rodziny i kultury (2007–2009); ministra pracy, rodziny, prewencji, spraw społecznych i sportu (2009–2011); ministra sprawiedliwości (2011–2012) oraz ministra

⁷ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 44.

⁸ *Ibidem*, s. 48. Czarny jako barwa polityczna jest utożsamiany w Niemczech z chadecją. Jest to nawiązanie do koloru szat duchownych, którzy są łączeni z konserwyzmem chrześcijańskiej demokracji.

⁹ *Ibidem*, s. 46.

¹⁰ M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 39.

¹¹ Kramp-Karrenbauer urodziła syna Tobiasa w 1988 r. jeszcze podczas studiów, lecz już wtedy stawiała pierwsze kroki w polityce lokalnej. Dwa lata później na świat przyszła córka Laurien, natomiast pod koniec 1997 r. kolejny syn Julian. Był to czas, kiedy jej kariera polityczna nabierała rozpędu, gdyż w 1998 r. została parlamentarzystką w Bundestagu.

¹² K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 69.

¹³ Klaus Töpfer był w latach 1987–1994 ministrem środowiska, ochrony przyrody i bezpieczeństwa reaktorów atomowych, a następnie (1994–1998) ministrem planowania przestrzennego, budownictwa i polityki miejskiej w rządach Helmuta Kohla. Zasiadał w Bundestagu (1990–1998). Przez 5 lat sprawował funkcję przewodniczącego CDU w Saarze (1990–1995).

¹⁴ Peter Müller sprawował w latach 1999–2011 urząd premiera Kraju Saary, przez 2 lata był również ministrem sprawiedliwości w tym kraju związkowym (2009–2011). Od grudnia 2011 r. jest sędzią w Federalnym Trybunale Konstytucyjnym.

¹⁵ W 1998 r. AKK była parlamentarzystką w Bundestagu, zastępując Klaus Töpfera, który zrezygnował z mandatu na rzecz funkcji dyrektora wykonawczego Programu Środowiskowego Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNEP). Startowała w kolejnych wyborach parlamentarnych, jednakże przegrała z kontrkandydatką z SPD. Zob.: K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 70.

nauki i badań (2012–2018)¹⁶. W latach 2011–2018 była premierem kraju związkowego Saary. To w tym okresie wykształciła swój własny styl uprawiania polityki, polegający na byciu blisko ludzi – nie tylko potencjalnych wyborców, ale także szeregowych członków partii – i zawsze gotową do wysłuchania ich opinii. Dzięki temu tworzyła sieć kontaktów¹⁷. Wykazała się również cechami niezbędnymi w polityce, takimi jak zdolność do podejmowania ryzyka i niezachwiana wiara w sukces. Świadczy o tym jej decyzja jako premier Kraju Saary o zerwaniu w 2012 r. – sześć miesięcy po uformowaniu rządu – koalicji z liberałami i ugrupowaniem Sojusz 90/Zieloni (*Bündnis 90/Die Grünen*)¹⁸, będącej pierwszą tzw. koalicją jamajską¹⁹ na płaszczyźnie landowej. AKK uczyniła to wbrew zaleceniom kanclerz Merkel. Nie tylko sam ten krok budził szereg wątpliwości, ale także styl, w jakim tego dokonała – koalicjanci dowiedzieli się o tym z mediów 6 stycznia 2012 r., co było szczególnie dotkliwe dla Wolnej Partii Demokratycznej (*Freie Demokratische Partei*, FDP), odbywającej tego dnia swój tradycyjny coroczny zjazd w Stuttgarcie (*Dreikönigstreffen*). Jak się okazało, chadecka polityk już wcześniej prowadziła rozmowy z socjaldemokratami pod przewodnictwem Heiko Maasa, dotyczące możliwości sformowania wielkiej koalicji, dlatego też dotychczasowi partnerzy rządowi zarzucili jej brak szczerości i postawienie ich przed faktami dokonanymi²⁰. Wicepremier Christian Hartmann (FDP) i ówczesny szef Zielonych Hubert Ulrich wysunęli przypuszczenie, że było to celowe działanie, mające zminimalizować szkody wynikające ze skandalu dotyczącego rozbudowy muzeum w Saarbrücken, która to pochłonęła większe środki finansowe, niż początkowo zakładano²¹. Realizacja projektu, na który zadłużonego Kraju Saary nie było stać, jest uznawana za jedną z niewielu porażek w dotychczasowej karierze AKK, jednakże polityk, która sprawowała wówczas funkcję ministra kultury, potrafiła przyznać się publicznie do błędu²².

Annegret Kramp-Karrenbauer odznacza się również wolą walki i stanowczością, co udowodniła podczas kampanii przed wyborami w Kraju Saary 26 marca 2017 r., kiedy obwieściła, że w przypadku porażki odchodzi z polityki²³. Dzięki nieustępliwej postawie i zaangażowaniu w rywalizację wyborczą udało jej się wygrać i zdobyć 40,7% poparcia dla chadeków²⁴, mimo iż wówczas w RFN – przed wrześniowymi wyborami

¹⁶ *Annegret Kramp-Karrenbauer...*, *op. cit.*

¹⁷ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 73.

¹⁸ W dalszej części tekstu będę posługiwała się skrótem Zieloni.

¹⁹ Jest to określenie koalicji CDU/CSU, FDP i Zielonych. Jej nazwa nawiązuje do kolorów tworzących ją ugrupowań, które odpowiadają barwom na fładze Jamajki.

²⁰ Zob.: M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 59–61.

²¹ Otwarcie nowego budynku galerii kosztowało 39 mln euro, czterokrotnie więcej niż zakładano. W celu wyjaśnienia tej sprawy powołano komisję śledczą, zob.: M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 67; K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 95.

²² Ch. Schreiner, *Wie aus einem Museumsbau ein politischer Skandal wurde*, „Saarbrücker Zeitung”, 9.11.2017, https://www.saarbruecker-zeitung.de/nachrichten/politik/topthemen/wie-aus-einem-museumsbau-ein-politischer-skandal-wurde_aid-6813638 [dostęp: 23.02.2019].

²³ Ch. Horstkorte, S. Meyer, *Das macht AKK wenn sie verliert!*, „Bild”, 4.10.2016, <https://www.bild.de/regional/saarland/saarland/das-macht-akk-wenn-sie-die-wahl-verliert-48126226.bild.html> [dostęp: 23.02.2019].

²⁴ Wszystkie podane w artykule wyniki opierają się na tzw. głosach drugich, zob.: *Landtagswahlen 2017, Saarland*, https://wahlergebnis.saarland.de/LT_SL [dostęp: 17.02.2019].

do Bundestagu – panowała euforia związana z kandydatem socjaldemokratów Martinem Schulzem²⁵, a wszystkie sondaże przewidywały sukces Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD). W ten sposób AKK dała swojej partii wiarę w możliwe zwycięstwo i odwagę do działania.

Z Kraju Saary do Berlina – wyzwania dla sekretarza generalnej CDU

Po sukcesie wyborczym i ponownej nominacji na premiera Kraju Saary, Kramp-Karrenbauer zaskoczyła wszystkich swoją decyzją o rezygnacji z tego urzędu kilka miesięcy po jego objęciu. Wyraziła jednocześnie chęć ubiegania się o stanowisko sekretarza generalnego CDU i z taką propozycją wystąpiła do Merkel²⁶. Choć mogła zostać ministrem federalnym w nowo tworzonej rządzie²⁷, to jednak wybrała posadę w administracji partyjnej. W przemówieniu wygłoszonym 26 lutego 2018 r. podczas konwencji w Berlinie, argumentowała, iż wszystko co do tej pory osiągnęła zawdzięcza CDU, dlatego też chciałaby teraz poświęcić się działalności na rzecz ugrupowania²⁸. Zwróciła przy tym uwagę na trudną sytuację na niemieckiej scenie politycznej, która wiązała się m.in. ze spadkiem znaczenia partii ludowych (*Volksparteien*)²⁹.

Uzyskawszy 98,87% głosów poparcia³⁰ nowa sekretarz generalna stanęła przed wyzwaniem, jakim była konieczność przewyciężenia bezwładu i wewnętrznych konfliktów trawiących partię od 2015 r., kiedy to w szczytowym momencie kryzysu migracyjnego kanclerz podjęła decyzję o otwarciu granic dla przybyszów z Afryki i Bliskiego Wschodu. Posunięcie Merkel spotkało się z krytyką części członków CDU (ich głosem był ambitny młody polityk Jens Spahn) oraz przyczyniło się do napięcia w relacjach z siostrzaną Unią Chrześcijańsko-Społeczną w Bawarii (*Christlich-Soziale Union in Bayern e.V.*, CSU), której przewodniczący Horst Seehofer, sprawujący równocześnie funkcję premiera tego kraju związkowego, a od marca 2018 r. również federalnego ministra spraw wewnętrznych, budownictwa i ojczyzny (*Bundesminister des Innern, für Bau und Heimat*), nie godził się na rozwiązania proponowane przez kanclerz. Stanowiło to realne zagrożenie dla trwałości chadeckiej koalicji³¹.

²⁵ Martin Schulz wspierał SPD w kampanii wyborczej w Kraju Saary, powołując się na swoje korzenie – jego ojciec pochodzi z tego regionu, choć on sam wywodzi się z Nadrenii, zob.: T. Koch, *Schulz-Euphorie bei Saar-SPD*, Deutschlandfunk, 9.02.2017, https://www.deutschlandfunk.de/wahlkampf-schulz-euphorie-bei-der-saar-spd.862.de.html?dram:article_id=378703 [dostęp: 18.02.2019].

²⁶ AKK kündigt Rücktritt als Ministerpräsidentin an, Saarländischer Rundfunk, 19.02.2018, https://www.sr.de/sr/home/nachrichten/politik_wirtschaft/kramp_karrenbauer_generalsekraeterin100.html [dostęp: 19.02.2019].

²⁷ Annegret Kramp-Karrenbauer miała zostać ministrem edukacji i badań naukowych, zob.: M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 146.

²⁸ *Bewerbungsrede...*, *op. cit.*, s. 3.

²⁹ *Ibidem*, s. 3–5.

³⁰ 30. Parteitag in Berlin 2018, CDU, 1.03.2018, <https://www.cdu.de/artikel/30-parteitag-berlin-2018> [dostęp: 23.02.2019].

³¹ Zob.: *Die Alleinregierung ist schöner als eine Koalition* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 29–33.

Polityka migracyjna prowadzona przez rząd³² była bezpośrednią przyczyną słabego wyniku chadeków w wyborach do Bundestagu z 24 września 2017 r. Choć Unia zwyciężyła otrzymując 33% głosów, to jednak zanotowała dość istotny spadek poparcia (-8,5%)³³, uzyskując tym samym najgorszy rezultat od 1949 r. Rozpoczęły się negocjacje, których celem było poszukiwanie koalicjanta do utworzenia rządu. Planowano stworzenie koalicji jamajskiej, lecz ze względu na wycofanie się z rozmów FDP przedsięwzięcie zakończyło się fiaskiem. Mimo początkowej niechęci SPD wobec sojuszu z chadekami właśnie taki scenariusz został zrealizowany i 12 marca 2018 r. podpisano umowę, której efektem było zawiązanie czwartej już w historii RFN wielkiej koalicji na płaszczyźnie federalnej³⁴.

Problemy ze sformowaniem rządu, ale także słabnące poparcie dla CDU i CSU, potwierdzone ich niskimi notowaniami w wyborach do parlamentów krajowych Bawarii (14.10.2018)³⁵ i Hesji (28.10.2018)³⁶, stanowiło odzwierciedlenie przeobrażeń niemieckiego systemu partyjnego, w którym znaczącą rolę zaczęła odgrywać dotychczas marginalizowana Alternatywa dla Niemiec (*Alternative für Deutschland*, AfD). Politolog Albrecht von Lucke stwierdził, iż to właśnie Merkel ze „swoją słabo uzasadnioną polityką braku alternatyw stała się akuszerką Alternatywy dla Niemiec”³⁷. Duża część wyborców chadecji zwróciła się w kierunku tego ugrupowania, zniechęcona podobieństwem programowym koalicjantów i konfliktami między nimi, a także sporem w łonie CDU dotyczącym kształtu polityki migracyjnej Merkel. Osłabiła się również pozycja samej kanclerz, czego dowodem była porażka jej zaufanego Volkera Kaudera w wyborach na przewodniczącego frakcji chadeków w Bundestagu³⁸. Coraz głośniejsze stawały się także głosy krytykujące sposób zarządzania ugrupowaniem. Angeli Merkel jako przewodniczącej CDU zarzucano przede wszystkim brak komunikacji między centralą a oddziałami partii w krajach związkowych³⁹. Autorki biografii AKK stwierdziły, iż Merkel stopniowo zaczęła zaniedbywać partię, bowiem ważniejsze były

³² Więcej na ten temat: M. Kozerski, *Kultura gościnności i problematyka migracyjna w niemieckiej debacie publicznej w okresie przed i po wyborach do Bundestagu w 2017 r.*, [w:] *Wybory w Niemczech w 2017 r. z perspektywy politologicznej*, red. A. Kruk, H. Wyligąła, Wrocław 2018, s. 87–101.

³³ *Bundestagswahl 2017: Endgültiges Ergebnis*, Pressemitteilung Nr. 34/17 vom 12. Oktober 2017, Der Bundeswahlleiter, https://www.bundeswahlleiter.de/info/presse/mitteilungen/bundestagswahl-2017/34_17_endgueltiges_ergebnis.html [dostęp: 24.02.2019].

³⁴ Więcej na temat wyborów do Bundestagu: K. Gelles, *Wyborcze tsunami i niemiecka gra w kolory*, [w:] *Zagadnienia polityki wewnętrznej*, red. eadem, „Niemcoznawstwo” 2018, t. 26, s. 89–100; P. Kubiak, *Wybory do Bundestagu XIX kadencji a przeobrażenia niemieckiego systemu partyjnego po 1990 r.*, [w:] *Wybory w Niemczech w 2017 r. ...*, op. cit., s. 19–39.

³⁵ CSU uzyskała w wyborach wynik 37,2%, co oznaczało spadek o 10,5% w stosunku do 2013 r., zob.: *Ergebnis der Landtagswahl in Bayern 2018*, <https://www.landtagswahl.bayern/ergebnis> [dostęp: 22.02.2019].

³⁶ CDU otrzymała 27% głosów, a tym samym zanotowała spadek poparcia o 11,3% w stosunku do 2013 r., zob.: *Endgültiges Ergebnis der Landtagswahl in Hessen*, 16.11.2018, <https://wahlen.hessen.de/pressemitteilungen/endg%C3%BCltiges-ergebnis-der-landtagswahl-hessen> [dostęp: 26.02.2019].

³⁷ A. von Lucke, *Początek końca ery Merkel*, przeł. E. Michałowska, „Dialog” 2019, nr 126, s. 78.

³⁸ Volker Kauder pełnił funkcję przewodniczącego frakcji chadeków w Bundestagu od 2005 do 2018 r., kiedy to stracił stanowisko na rzecz Ralpha Brinkhausa.

³⁹ K. Dunz, E. Quadbeck, op. cit., s. 15.

dla niej kwestie międzynarodowe⁴⁰. W ugrupowaniu coraz wyraźniej zarysowywał się rozłam – na skutek polityki prowadzonej przez kanclerz CDU zaczęła przesuwac się coraz bardziej w kierunku centrum, przyczyniając się do marginalizacji skrzydła konserwatywnego⁴¹.

Z pewnością problematyczny był także brak wewnątrzpartyjnej demokracji, wynikający z tego, iż przewodnicząca wołała samodzielnie podejmować decyzje, nie inicjując – nawet w istotnych kwestiach, takich jak: rezygnacja z energii atomowej czy odejście od powszechnego obowiązku służby wojskowej – dyskusji w łonie własnego ugrupowania. Choć w partii toczyły się rozmowy na temat przyczyn porażek wyborczych, Merkel w swoim wystąpieniu podczas zjazdu CDU w Turyngii 20 października 2018 r. powiedziała, że najwyższy czas, aby zamknąć już tę debatę. Zażądała zakończenia wewnętrznej dyskusji o słabych wynikach wyborów z 2017 r. i kryzysie migracyjnym. Stwierdziła:

Jeśli będziemy chcieli zajmować się do końca dekady tym, co było w 2015 r. i marnować w ten sposób czas, to stracimy pozycję partii ogólnospołecznej. [...] Żądam, abyśmy zajęli się przyszłością⁴².

Istotne znaczenie w tej kwestii miało całkowicie odmienne stanowisko nowej sekretarz generalnej, która była zdania, iż „dyskusja i produktywny spory są solą w zupie demokracji, a CDU wymaga trochę doprawienia”⁴³. Chcąc uspokoić wewnątrzpartyjne niepokoje AKK, od końca kwietnia do sierpnia 2018 r. odbyła cykl prawie 50 spotkań (*Zuhörtour*) z członkami partii⁴⁴, których celem było „wysłuchanie działaczy, dowiedzenie się, co im przeszkadza, czego im brakuje i co chcą zmienić”⁴⁵. Rozmowy te były pierwszym krokiem do wypracowania nowego podstawowego programu partii, którego projekt – powstały w ramach „intensywnych, otwartych i kontrowersyjnych dyskusji” – ma zostać przedstawiony w 2020 r.⁴⁶

⁴⁰ *Ibidem*, s. 170.

⁴¹ Reakcją na marginalizowanie prawego skrzydła partii było utworzenie 25 marca 2017 r. stowarzyszenia WerteUnion, skupiającego konserwatywnych członków Unii i zwolenników liberalizmu gospodarczego. Jego przewodniczącym jest Alexander Mitsch.

⁴² *Angela Merkel fordert Ende wiederkehrender Parteidebatten*, ZEIT ONLINE, 20.10.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-10/parteitag-thueringen-angela-merkel-cdu-volkspartei> [dostęp: 21.02.2019].

⁴³ *Hinter dem normalen Alltag einen höheren Sinn finden* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 167.

⁴⁴ *Annegret Kramp-Karrenbauer auf Zuhör-Tour*, CDU, <https://www.cdu.de/zuhoeer-tour/blog> [dostęp: 1.03.2019].

⁴⁵ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 171.

⁴⁶ A. Kramp-Karrenbauer, *It's the future, stupid!*, [w:] *Deutschland. Das nächste Kapitel*, Sankt Augustin–Berlin 2018, s. 21. Kwestie, które będą przedmiotem dyskusji, zostały zebrane w uchwale przyjętej podczas 31. kongresu partii w Hamburgu w dniach 7–8 grudnia 2018 r., zob.: *Beschluss: Leitfragen zum neuen Grundsatzprogramm der CDU*, 31. Parteitag der CDU Deutschlands, 7. bis 8. Dezember, Hamburg Messe, https://www.cdu.de/system/tdf/media/images/780x439_artikel_slider/181208-beschluss-leitfragen-grundsatzprogramm.pdf?file=1&type=field_collection_item&id=17441 [dostęp: 24.03.2019].

Wizja przywództwa partyjnego

Niespodziewana decyzja Merkel z 29 października 2018 r. o nieubieganiu się o ponowny wybór na przewodniczącą partii⁴⁷ doprowadziła do bezprecedensowej rywalizacji o to stanowisko trojga kandydatów⁴⁸: sekretarz generalnej Kramp-Karrenbauer, federalnego ministra zdrowia Spahn i byłego przewodniczącego frakcji parlamentarnej chadeków Friedricha Merza. Swoje przekonania i wizje przywództwa partyjnego kandydaci prezentowali podczas ośmiu konferencji regionalnych⁴⁹.

Mężczyźni uznawani byli za krytyków Merkel, zaś AKK za najbardziej zbliżoną w poglądach do kanclerz, jednak sekretarz generalna wykorzystała swoją szansę i postanowiła sprecyzować własne poglądy i zdystansować się – przynajmniej w niektórych kwestiach – od dotychczasowej przewodniczącej. W tym celu posłużyła się polityką migracyjną, która stała się jednym z głównych tematów spotkań przedwyborczych. Sprawili to Jens Spahn, wyrażający wątpliwości wobec podpisania przez rząd federalny Światowego Paktu w sprawie Migracji⁵⁰. Zażądał on, aby decyzja o jego przyjęciu została poddana głosowaniu 7 grudnia 2018 r. podczas 31. kongresu partii w Hamburgu. Annegret Kramp-Karrenbauer optowała za przyjęciem paktu, lecz jednocześnie wskazała co należy zrobić, aby nie dopuścić do powtórzenia się sytuacji z 2015 r. Wyrażała przekonanie, że fala uchodźców pokazała jedynie istniejące już wcześniej deficyty w systemie azylowym⁵¹. Z tego powodu podkreślała konieczność wewnątrzpartyjnego przepracowania kryzysu uchodźczego i wyciągnięcia z niego wniosków, co będzie ważne przy tworzeniu programu na wybory do Parlamentu Europejskiego (26.05.2019 r.)⁵². Opowiadała się za wydaleniem z Niemiec osób ubiegających się o azyl, które dopuścili się czynów przestępczych i wprowadzeniem dla nich zakazu wjazdu do strefy Schengen. Dopuszczała możliwość odesłania ich do państw ogarniętych konfliktami zbrojnymi, jak np. Syria⁵³. Zdecydowaną postawę AKK w tej kwestii bardzo dobrze oddają słowa autorki jej biografii: „Kramp-Karrenbauer mówi o kryzysie migracyjnym wprowadzie

⁴⁷ *Angela Merkels Erklärung im Wortlaut*, „Die Welt”, 29.10.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article182938128/Wurde-nicht-als-Kanzlerin-geboren-Angela-Merkels-Erklarung-im-Wortlaut.html> [dostęp: 11.03.2019].

⁴⁸ Chęć ubiegania się o stanowisko przewodniczącego CDU wyraziło 12 osób, jednakże jedynie AKK, Spahn i Merz byli uznawani za kandydatów, mających realne szanse na wybór, zob.: M. Schlieben, *Wer sie will. Was sie wollen*, ZEIT ONLINE, 15.11.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-11/cdu-merz-kramp-karrenbauer-spahn> [dostęp: 8.03.2019].

⁴⁹ Konferencje odbyły się w Lubece (15.11.2018), Moguncji (20.11.2018), Seebach (21.11.2018), Halle (22.11.2018), Böblingen (27.11.2018), Düsseldorfie (28.11.2018), Bremie (29.11.2018) i Berlinie (30.11.2018).

⁵⁰ Przygotowana przez ONZ umowa, która została podpisana 19 grudnia 2018 r.

⁵¹ *Die Alleinregierung...*, op. cit., s. 40.

⁵² R. Alexander, *CDU will Flüchtlingskrise 2015 ohne Merkel aufarbeiten*, „Die Welt”, 15.01.2019, https://www.welt.de/print/welt_kompakt/print_politik/article187070148/CDU-will-Fluechtlingskrise-2015-ohne-Merkel-aufarbeiten.html [dostęp: 3.03.2019].

⁵³ *Annegret Kramp-Karrenbauer: Harte Linie gegen straffällige Asylbewerber*, Merkur.de, 29.11.2018, <https://www.merkur.de/politik/annegret-kramp-karrenbauer-harte-linie-gegen-straffaellige-asylbewerber-zr-10541000.html> [dostęp: 21.02.2019].

w tonie Merkel, lecz działa bardziej jak Seehofer⁵⁴. Już w okresie pełnienia przez działaczkę z Püttlingen funkcji premiera, polityka migracyjna w Kraju Saary była prowadzona w sposób bardzo sprawny, lecz zdecydowany. Rutynowo stosowano np. prześwietlenia rentgenowskie w celu ustalenia wieku uchodźców⁵⁵, podczas gdy procedura ta wywoływała ogromne kontrowersje na płaszczyźnie federalnej⁵⁶. Kraj związkowy zarządzany przez Kramp-Karrenbauer miał największy odsetek wydaleń w całym Niemczech, przy czym chadecka polityk uważała, iż ograniczenie liczby przybyszów i regulacja imigracji są jak najbardziej do pogodzenia z wartościami chrześcijańskimi, do których jej partia odwołuje się w nazwie⁵⁷.

Swoją wizję sprawowania urzędu przewodniczącej CDU AKK przedstawiła podczas decydującego 31. kongresu w Hamburgu, na którym odbyło się głosowanie. Posłużyła się analogią i przyrównała obecne problemy ugrupowania z jego trudną sytuacją z początku lat 80. XX wieku. Wtedy to CDU wyszła z kryzysu zwycięsko i wygrała wybory w 1983 r. Sekretarz generalna stwierdziła, iż mimo rosnącego w siłę populizmu, chwiejącej się stabilności Unii Europejskiej, zmian klimatycznych czy przeobrażeń w światowym ładzie partia musi przejąć odpowiedzialność, a do tego zwiększyć siłę przyciągania. Wskazała cele na 2019 r., takie jak: wygrane wybory do Parlamentu Europejskiego oraz parlamentów krajowych w Bremie (26.05.2019), Saksonii (1.09.2019), Brandenburgii (1.09.2019) i Turyngii (27.10.2019)⁵⁸. Istotne znaczenie ma szczególnie elekcja w trzech wschodnich krajach związkowych, gdyż dużą popularnością cieszy się tam Alternatywa dla Niemiec. Wyzwaniem będzie zmniejszenie poparcia dla tego ugrupowania, przy jednoczesnym osiągnięciu takiego wyniku, który pozwoli chadekom na rządy bez wchodzenia w koalicję z partią Jörga Meuthena i Alexandra Gaulanda, którym AKK jest przeciwna⁵⁹. Nie popiera ona jednak takich działań czy nawet retoryki, które doprowadziłyby do wyraźnego podryfowania partii w kierunku radykalnego prawego skrzydła⁶⁰.

Szansą na zwycięstwo ma być koncentracja na określonych kwestiach, do których AKK zaliczyła: rozbudowę infrastruktury, problemy obszarów wiejskich, nowoczesne szkolnictwo, wsparcie dla badań rozwojowych i zaangażowania społecznego w postaci obowiązkowej służby czy zmniejszenie biurokracji. Ze względu na rywalizację wyborczą w nowych landach punktem ciężkości powinna być emerytura minimalna,

⁵⁴ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 66.

⁵⁵ *So prüft das Saarland das Alter von jungen Flüchtlingen*, „Die Welt“, 11.03.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article174424227/Minderjaehrige-Fluechtlinge-Saarland-setzt-auf-Roentgen-zur-Altersbestimmung.html> [dostęp: 23.03.2019].

⁵⁶ *Zob.: Ärztekammer ist gegen obligatorische Alterstests für Flüchtlinge*, ZEIT ONLINE, 2.01.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-01/asylbewerber-aerzte-alterstests-fluechtlinge-aerztekammer-frank-ulrich-montgomery> [dostęp: 1.04.2019].

⁵⁷ *Hinter dem normalen Alltag...*, *op. cit.*, s. 161.

⁵⁸ *Vorstellung der Kandidaten zum Parteivorsitz, Annegret Kramp-Karrenbauer*, s. 3–4, https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/annegret_kramp-karrenbauer_vorstellung_der_kandidaten_zum_parteivorsitz_4.pdf?file=1 [dostęp: 2.04.2019].

⁵⁹ *Kramp-Karrenbauer lehnt Bündnis mit AfD entschieden ab*, „Die Welt“, 12.11.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article183672590/Mit-CDU-unvereinbar-Kramp-Karrenbauer-lehnt-Buendnis-mit-AfD-entschieden-ab.html> [dostęp: 2.03.2019].

⁶⁰ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 122.

pozwalająca odpowiednio docenić doświadczenie zawodowe tych obywateli, którzy stracili na skutek zjednoczenia Niemiec⁶¹.

Istotnym elementem wizji przywództwa AKK jest także zwiększenie wewnątrzpartyjnej demokracji, gdyż jej zdaniem dotychczas to rząd podejmował wszelkie decyzje, a partia musiała je jedynie przyjąć do wiadomości. Należy umożliwić członkom CDU współdziałanie w procesie decyzyjnym⁶². W Hamburgu mówiła:

Potrzebujemy silnej CDU [...], która jednoznacznie stoi na fundamencie wartości. Potrzebujemy CDU, która ma kompas, a tym kompasem jest litera c, która wskazuje nam obraz człowieka. CDU i CSU są niczym ostatni jednorożec w Europie, ostatnia duża istniejąca partia ogólnospołeczna. Tak powinno zostać, dlatego musimy walczyć⁶³.

Annegret Kramp-Karrenbauer zapowiadała również działania na rzecz jedności ugrupowania i zakończenia podziałów, które szczególnie mocno ujawniły się w toku rywalizacji o przywództwo⁶⁴. Sekretarz generalna otrzymała w pierwszym głosowaniu 45% i musiała zmierzyć się w drugiej turze z Merzem (39,2%). Jens Spahn, otrzymawszy 15,7% głosów, odpadł z rywalizacji. Ostatecznie to AKK wyszła zwycięsko ze starcia z byłym szefem frakcji chadeków, uzyskawszy 517 głosów (51,75%) i została nową przewodniczącą CDU⁶⁵. Wygrana niewielką przewagą 35 głosów oznaczała konieczność przekonania do siebie zwolenników pozostałych kandydatów oraz zintegrowania ich w partii tak, aby nie dopuścić do ewentualnego rozłamu. Nowa przewodnicząca zaoferowała zatem Merzowi funkcję nieformalnego doradcy w dziedzinie społecznej gospodarki rynkowej i eksperta od stosunków transatlantycznych⁶⁶. Natomiast wyciągnięciem ręki w stronę drugiego kontrkandydata była nominacja na stanowisko sekretarza generalnego Paula Ziemiaka, dotychczasowego szefa młodzieżówki chadeków *Junge Union*, który był uznawany za sympatyka Spahna⁶⁷.

Pierwszym poważanym sprawdzianem dla AKK jako nowej przewodniczącej było spotkanie zarządu partii w Poczdamie 13 stycznia 2019 r. Odniosła się na nim do postulowanych przez siebie zmian dotyczących procesu decyzyjnego. Podkreślała istnienie trzech podmiotów – partii, rządu i frakcji, które muszą być uwzględniane w procesie komunikacji. Dowodem na przykładanie wagi do demokracji wewnątrzpartyjnej był brak napisanego wcześniej oświadczenia, które miałyby zostać zaakceptowane przez członków spotkania. Przedstawiono jedynie dwustronicowy konspekt, uwzględniający punkty ciężkości w pracy partyjnej w najbliższym czasie. W obliczu zbliżających się wyborów do parlamentów w trzech krajach związkowych byłej NRD, w dokumencie podniesiono postulat konieczności zrównania poziomu

⁶¹ *Vorstellung der Kandidaten...*, *op. cit.*, s. 4–6.

⁶² *Ibidem*, s. 7.

⁶³ *Ibidem*, s. 8.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 9.

⁶⁵ *Kramp-Karrenbauer löst Merkel an CDU-Spitze ab*, „Die Welt”, 7.12.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article185177400/CDU-Chefin-Annegret-Kramp-Karrenbauer-loest-Angela-Merkel-ab.html> [dostęp: 8.04.2019].

⁶⁶ *AKK weist Merz neue Rolle zu*, n-tv.de, 10.01.2019, <https://www.n-tv.de/politik/AKK-weist-Merz-neue-Rolle-zu-article20805737.html> [dostęp: 22.01.2019].

⁶⁷ Zob. więcej: F. Gańczak, *Sen młodych Niemców*, „Polityka” 2019, nr 1, s. 61–63.

życia we wschodnich i zachodnich Niemczech oraz szybkiego zlikwidowania podatku solidarnościowego. Szczególną uwagę poświęcono potrzebom rodzin z dziećmi i osób starszych (inwestycje w usługi opiekuńcze i medyczne) oraz infrastrukturze komunikacyjnej⁶⁸.

Nowa przewodnicząca uznała, iż sposobem na przepracowanie wewnętrznych konfliktów, głównie tych odnoszących się do kryzysu uchodźczego, mogą być rozmowy warsztatowe z udziałem polityków i ekspertów. Zostały one zorganizowane w Berlinie w dniach 10–11 lutego 2019 r. i służyły dokonaniu bilansu polityki migracyjnej oraz oceny funkcjonalności zastosowanych instrumentów. Chadecka polityk dopuściła możliwość zamknięcia granic, gdyby doszło do powtórzenia się sytuacji, jaka miała miejsce latem 2015 r.⁶⁹

Jedną z przyczyn problemów CDU był spór na linii Merkel-Seehofer. Klęska CSU w wyborach do parlamentu krajowego przyczyniła się również u bawarskich chadeków do dyskusji i dostrzeżenia konieczności zmian personalnych. Nastąpiły one podczas zjazdu partii 19 stycznia 2019 r., kiedy dotychczasowy przewodniczący ustąpił ze stanowiska na rzecz premiera landu, Markusa Södera. Lider CSU mówił o „nowej fazie we wzajemnych relacjach” i wyraził chęć „konstruktywnej współpracy”⁷⁰. Annegret Kramp-Karrenbauer podkreślała natomiast, że obie partie „są, były i pozostaną polityczną rodziną”⁷¹. Wylimowanie personalnych animozji pomiędzy szefami siostrzanych ugrupowań z pewnością będzie miało pozytywny wpływ na współpracę Unii.

Angela Merkel przyczyniła się do modernizacji i liberalizacji partii⁷². Stosując taktykę „asymetrycznej demobilizacji”, polegającą na zmniejszaniu różnic w stosunku do SPD⁷³, doprowadziła do przejścia przez chadeków wielu postulatów lewicowych, głównie w obszarze polityki społecznej. Efektem było programowe upodobnienie się ugrupowań wielkiej koalicji, których „stratedzy prawie już nie mają pomysłów na to, w jaki sposób w tym postideologicznym i zglobalizowanym świecie mogą się jeszcze od siebie różnić”⁷⁴. Z tego względu jednym z głównych działań nowej przewodniczącej będzie powrót do chrześcijańskich korzeni partii i wyostanie jej konserwatywnego profilu. W związku ze zbliżającymi się wyborami do Parlamentu Europejskiego Kramp-Karrenbauer wyjaśniała:

⁶⁸ F. Gathmann, *Harmonie first*, „Der Spiegel”, 14.01.2019, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/cdu-annegret-kramp-karrenbauer-will-harmonie-first-a-1248008.html> [dostęp: 25.03.2019].

⁶⁹ *Kramp-Karrenbauer hält Grenzschießung als „ultima ratio“ für möglich*, „Handelsblatt”, 12.02.2019, <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/migrationspolitik-kramp-karrenbauer-haelt-grenzschießung-als-ultima-ratio-fuer-moeglich/23975908.html?ticket=ST-2796757-Tee6rsieoxdo-uRbPbIRb-ap3> [dostęp: 23.02.2019].

⁷⁰ *Kramp-Karrenbauer will Herrmann für Migrations-Gespräch*, „Die Welt”, 29.01.2019, <https://www.welt.de/regionales/bayern/article187884106/Kramp-Karrenbauer-will-Herrmann-fuer-Migrations-Gespraech.html?wtrid=onsite.onsitesearch> [dostęp: 14.03.2019].

⁷¹ *Kramp-Karrenbauer: CDU und CSU bleiben politische Familie*, n-tv.de, 19.01.2019, <https://www.n-tv.de/ticker/Kramp-Karrenbauer-CDU-und-CSU-bleiben-politische-Familie-article20818697.html> [dostęp: 14.03.2019].

⁷² Więcej na ten temat: M. Lau, *Die letzte Volkspartei. Angela Merkel und die Modernisierung der CDU*, München 2009.

⁷³ A. von Lucke, *op. cit.*, s. 78.

⁷⁴ E. Roll, *Die Erste. Angela Merkels Weg zur Macht*, Reinbek bei Hamburg 2005, s. 77.

Chodzi o to, aby wyraźne stały się różnice dotyczące przyszłości Europy i to nie tylko w kontekście działań populistów, którzy nie chcą Unii, lecz także w odniesieniu do politycznych rywali: Zielonych, FDP i SPD⁷⁵.

Z jednej strony konieczne jest odzyskanie wyborców, którzy rozczarowani polityką chadecji odeszli do AfD czy FDP⁷⁶, z drugiej – ważne jest uzyskanie poparcia prawego skrzydła partii, a tym samym wzmocnienie pozycji AKK jako przewodniczącej.

Światopogląd chadecckiej polityk i jej przywiązanie do wartości chrześcijańskich mogą pomóc w konserwatywnym zwrocie partii, jednakże równocześnie budzą szereg kontrowersji. Przykładem jest zdecydowany sprzeciw Kramp-Karrenbauer wobec małżeństw jedнопłciowych, które są w Niemczech legalne od 2017 r. Jej wypowiedź, w której porównała je do kazirodztwa i związków poligamicznych⁷⁷ spotkała się z szeroką krytyką, także ze strony partyjnych kolegów, np. Spahna, nieukrywającego swojej orientacji seksualnej⁷⁸. Zarzucono jej dyskryminację osób homoseksualnych i posługiwanie się stereotypami. Polityk zapewniła jednak, iż szanuje decyzję Bundestagu i nie będzie wprowadzała żadnych zmian na tym polu. W sposób równie zdecydowany AKK wypowiada się przeciw zniesieniu § 219a, który zakazuje reklamy przerywania ciąży, gdyż jej zdaniem aborcja nie jest zabiegiem medycznym takim jak inne, które można promować⁷⁹. Wiele kontrowersji wzbudził także dowcip opowiedziany przez przewodniczącą podczas karnawału⁸⁰, a dotyczący toalet dla trzeciej płci⁸¹. Annegret Kramp-Karrenbauer kwestionowała podwójne obywatelstwo dla Turków mieszkających w Niemczech⁸². Wyraziła swoją dezaprobatę wobec organizacji w Kraju Saary wieców tureckich polityków, którzy w 2017 r. odbywali w Niemczech spotkania w związku z referendum, choć akurat w rządzonym przez nią landzie żadne wydarzenie tego typu nie było planowane⁸³. AKK jest zwolenniczką

⁷⁵ *Kramp-Karrenbauer: CDU muss im Europawahlkampf Profil zeigen*, „Die Welt”, 26.01.2019, <https://www.welt.de/regionales/hessen/article187740962/Kramp-Karrenbauer-CDU-muss-im-Europawahlkampf-Profil-zeigen.html?wtrid=onsite.onsitesearch> [dostęp: 20.02.2019].

⁷⁶ W swoim przemówieniu podczas 30. kongresu partii w Berlinie AKK wskazała, iż CDU straciła 900 tys. głosów na rzecz AfD i 1,4 mln na korzyść FDP, zob.: *Bewerbungsrede...*, *op. cit.*, s. 6.

⁷⁷ D. Kirch, „...und dann die Forderung nach Heirat von mehr als zwei Menschen?“, „Saarbrücker Zeitung”, 3.06.2015, https://www.saarbruecker-zeitung.de/politik/themen/und-dann-die-forderung-nach-heirat-von-mehr-als-zwei-menschen_aid-1542981 [dostęp: 16.03.2019].

⁷⁸ *Spahn stichelt gegen Merz und Kramp-Karrenbauer*, „Die Welt”, 14.11.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article183813446/CDU-Parteivorsitz-Spahn-stichelt-gegen-Mitbewerber-Merz-und-Kramp-Karrenbauer.html> [dostęp: 13.03.2019].

⁷⁹ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 147,

⁸⁰ Annegret Kramp-Karrenbauer jest bardzo przywiązana do tradycji karnawału. Sama chętnie się przebiera i występuje publicznie jako sprzątaczką Gretel. Za swoją działalność na tym polu została nagrodzona w 2015 r. „Orderem przeciwko śmiertelnej powadze” (*Orden wider den tierischen Ernst*).

⁸¹ E. Lohse, *Keine Gefahr für die Moderne*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 4.03.2019, <https://www.faz.net/aktuell/politik/inland/akk-nach-karnevals-witz-keine-gefahr-fuer-die-moderne-16071335.html> [dostęp: 14.03.2019].

⁸² *Annegret Kramp-Karrenbauer stellt Doppelpass infrage*, ZEIT ONLINE, 17.11.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-11/doppelte-staatsbuergerschaft-annegret-kramp-karrenbauer-cdu-integration> [dostęp: 10.01.2019].

⁸³ L. Caspari, K. Schuler, „*Sonst kommt Rot-Rot mit Oskar Lafontaine*“. *Interview mit AKK*, „Die Zeit”, 14.03.2017, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-03/annegret-kramp-karrenbauer-landtagswahl-saarland-bundestagswahl-hartz-iv-interview> [dostęp: 30.03.2019].

kultury wiodącej (*Leitkultur*)⁸⁴, uważając, że odniesienie do chrześcijańskiej tradycji powinno pomóc w zdefiniowaniu wartości, na których opiera się niemieckie społeczeństwo⁸⁵. Sprawując funkcję premiera, zakazała mużłmańskim nauczycielkom noszenia nakryć głowy, gdyż był to dla niej symbol ucisku. Uważała, że należy wyznaczyć granice tolerancji dla przybyszów z innych kręgów kulturowych. W wywiadzie dla czasopisma feministycznego „Emma” powiedziała, iż muszą oni zaakceptować wartości zakotwiczone w Ustawie Zasadniczej, takie jak: poszanowanie godności ludzkiej, równouprawnienie płci czy wolność słowa i wyznania. Wspomniała również o problemie, jaki pojawił się w ośrodku dla uchodźców w Kraju Saary, w którym mużłmańscy mężczyźni odmawiali spożycia posiłku, gdyż został on przygotowany przez kobietę. Jej odpowiedzią na ich zachowanie było stwierdzenie, że w takim razie nie powinni oni dostać jedzenia⁸⁶.

Sama Kramp-Karrenbauer wielokrotnie powtarzała, iż jej celem jest partia środka, co stanowiłoby kontynuację linii Merkel. W empirycznym badaniu przeprowadzonym w 2017 r. przez Fundację Konrada Adenauera (Konrad Adenauer Stiftung), członkowie partii wyznali, iż ich zdaniem ugrupowanie przesunęło się zbyt mocno na lewo, a tym samym jest za mało konserwatywne⁸⁷, dlatego też wypowiedzi AKK znajdują aprobatę pewnej części działaczy. Można się jednak zastanowić, czy demonstrowanie konserwatywności w sferze wartości – niezależnie od tego, czy jest wyrazem przekonań przewodniczącej, czy też taktyką obliczoną na przyciągnięcie prawego skrzydła partii – nie odstraszy bardziej umiarkowanych wyborców i nie doprowadzi do utraty szerokiej zdolności koalicyjnej. Na ten problem zwraca uwagę Manfred Güllner, szef instytutu badania opinii publicznej Forsa, wskazując, iż CDU wcale nie straciła najwięcej zwolenników prawego skrzydła, którzy przeszli do AfD, lecz liberalnego centrum, np. na rzecz Zielonych⁸⁸.

Na tle konserwatywnych przekonań byłej premier Kraju Saary niezwykle wydają się jej poglądy dotyczące kwestii kobiecych, szczególnie te odnoszące się do możliwości święceń kapłańskich dla przedstawicielek płci żeńskiej⁸⁹. Od samego początku swej aktywności politycznej AKK należy do Unii Kobiet (*Frauen-Union*), chadeckiej organizacji kobiecej, gdyż jak wyznała nie chciała zaakceptować faktu, iż przedstawicielki jej płci mają w życiu trudniej niż mężczyźni⁹⁰. Opowiada się za wsparciem dla kobiet w polityce oraz znoszeniem strukturalnych przeszkód uniemożliwiających im polityczną partycypację. Przewodnicząca CDU stoi na stanowisku, iż zagadnienie reprezentacji kobiet w polityce, czy też ich wsparcia nie jest szczególnym

⁸⁴ *Ein Programm als klare Kampfansage* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 190.

⁸⁵ *Hinter dem normalen Alltag...*, *op. cit.*, s. 159–160.

⁸⁶ *Neue Köpfe, neue Antworten?*, AKK im Gespräch mit Alice Schwarzer, „Emma” 2019, Nr. 2, s. 22.

⁸⁷ V. Neu, „*Ich wollte etwas bewegen*”. *Die Mitglieder der CDU. Eine empirische Analyse von Mitgliedern, Wählern und der Bevölkerung*, Sankt Augustin–Berlin 2017, s. 11.

⁸⁸ H. Volmer, „*Kohl hat mehr Wähler verloren als Merkel*”. *Interview mit Manfred Güllner*, n-tv.de, 17.04.2019, <https://www.n-tv.de/politik/Kohl-hat-mehr-Waehler-verloren-als-Merkel-article20975116.html> [dostęp: 25.04.2019].

⁸⁹ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 115–116.

⁹⁰ M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 169.

zadaniem dla Unii Kobiet, ale dla całej partii⁹¹. Jest zwolenniczką kwot kobiecych w polityce⁹², co niekoniecznie spotyka się z przychylnością konserwatywnych działaczy. Sama siebie określa mianem „kobiety kwotowej” wskazując, iż dzięki temu otrzymała szansę wypełnienia określonych zadań. Podkreśla jednocześnie, że swoją pracą udowodniła, iż była to dobra decyzja⁹³. Już w 1995 r. próbowała – bezskutecznie – przeforsować wprowadzenie kworum w partii, zgodnie z którym 1/3 urzędów partyjnych i mandatów byłaby obsadzana kobietami⁹⁴. Choć rozwiązanie takie zostało przyjęte podczas konwencji w Dreźnie w 2001 r., to AKK podkreśla, że regulacja ta nie zawsze jest stosowana⁹⁵.

Annegret Kramp-Karrenbauer należała także do inicjatorek podpisania w 2011 r. deklaracji berlińskiej, w której znane przedstawicielki różnych dziedzin życia domagały się wprowadzenia w radach nadzorczych kwoty kobiecej w wysokości 30%, m.in. w radach przedsiębiorstw notowanych na giełdzie, której niedotrzymanie groziłoby sankcjami. Było to działanie wbrew linii ówczesnej minister ds. rodziny, osób starszych, kobiet i młodzieży Kristiny Schröder, która opowiadała się za dobrowolnymi zobowiązaniami ze strony firm, a nie jak AKK za ustawowym rozwiązaniem tej kwestii⁹⁶.

Chadecka działaczka jest zwolenniczką bardziej restrykcyjnej ustawy o prostytucji, niż ta, która od 2002 r. obowiązuje w Niemczech. Mimo słusznych założeń legislatorów, którzy dążyli do polepszenia prawnej i społecznej sytuacji kobiet świadczących usługi seksualne, a zarazem do zniwelowania działań przestępczych, ustawa doprowadziła do intensyfikacji nielegalnych procederów związanych z prostytucją,

⁹¹ S. Sperber, Y. Yüksel, *100 Tage AKK – Was macht die neue Chefin mit der CDU*, „Der Spiegel”, 14.03.2019, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-als-cdu-chefin-die-100-tage-bilanz-a-1257752.html> [dostęp: 12.04.2019].

⁹² AKK początkowo była przeciwna kwocie kobiecej, gdyż miała poczucie, że „cały świat stoi otworem”, jednakże zmieniła zdanie na skutek własnych doświadczeń, wynikających z łączenia życia rodzinnego z karierą zawodową, zob. „*Von der Saula zur Paula*” [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 79

⁹³ M. Fietz, K. Schibilla, „*Luft nach oben*”: *Kramp-Karrenbauer spricht über Schwachstelle im neuen Kabinett*, „Focus”, 8.03.2018, https://www.focus.de/politik/deutschland/cdu-generalsekretaerin-im-interview-luft-nach-oben-kramp-karrenbauer-spricht-ueber-schwachstelle-im-neuen-kabinett_id_8576730.html [dostęp: 24.03.2019].

⁹⁴ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 69.

⁹⁵ D. Siems, *Basta-Stil und die dunkle Seite des Politikgeschäfts*, „Die Welt”, 21.08.2011, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article13556080/Basta-Stil-und-die-dunkle-Seite-des-Politikgeschaefts.html> [dostęp: 14.02.2019].

⁹⁶ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 74. Propozycja opierała się na tzw. elastycznych kwotach (*Flexi-Quote*). Przedsiębiorstwa miały podać do wiadomości publicznej informację o procentowym udziale kobiet, do którego dążą, i datę osiągnięcia wytyczonych celów. Stosowne regulacje prawne obowiązują w Niemczech od 1 maja 2015 r., kiedy to wprowadzono ustawę o równoprawnym udziale kobiet i mężczyzn w stanowiskach kierowniczych. Zobowiązuje ona przedsiębiorstwa notowane na giełdzie i oparte na zasadzie współdecydowania pracowników do obsadzenia miejsc w radach nadzorczych w co najmniej 30% kobietami, zob.: *Gesetz für die gleichberechtigte Teilhabe von Frauen und Männern an Führungspositionen in der Privatwirtschaft und im öffentlichen Dienst*, Vom. 24, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2015 Teil I Nr. 17, ausgegeben zu Bonn am 30 April 2015, https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&jumpTo=bgbl115s0642.pdf#_bgbl_%2F%2F%5B%40attr_id%3D%27bgbl115s0642.pdf%27%5D__1556219266882 [dostęp: 11.01.2019].

takich jak niewolnictwo i handel ludźmi⁹⁷. W związku z tym premier Kraju Saary podpisała z nadburmistrznią Saarbrücken Christine Britz z SPD apel czasopisma feministycznego „Emma”, skierowany do kanclerz Merkel, o zmianę ustawowych regulacji⁹⁸. Wynikało to z jej przekonań, ale także doświadczeń, gdyż będąc politykiem landowym obserwowała jak stolica Kraju Saary staje się centrum transgranicznej prostytucji ze względu na zakaz tego rodzaju działalności we Francji⁹⁹.

Jej zaangażowanie w kwestie kobiece jest również wynikiem osobistych negatywnych doświadczeń z członkami partii, w tym z innymi kobietami, którzy zarzucali jej robienie kariery politycznej kosztem rodziny, co szczególnie dotkliwie odczuła angażując się w 1998 r. w kampanię wyborczą do Bundestagu¹⁰⁰. Chadecka polityk wskazywała, jak bardzo jej ugrupowanie pozostawało w tyle za rzeczywistością społeczną¹⁰¹. Przykładowo: udało jej się przeforsować w Kraju Saary szkoły całodzienne (*Ganztagschulen*), które CDU w innych landach zwalczało z ideologiczną zaciętością¹⁰².

Następczyni Angeli Merkel? Szanse i wyzwania

Wybór Kramp-Karrenbauer na przewodniczącą CDU sprawił, iż zarówno w rodzimej partii, jak i u koalicjantów rozgorzała dyskusja na temat możliwych zmian na stanowisku kanclerza. Nowa przewodnicząca bardzo dobitnie wyraziła swoją opinię w tej kwestii, uznając rozważania tego typu za nieodpowiedzialne. Według niej ważna jest bowiem stabilność i możliwość działania politycznego, szczególnie ze względu na zawirowania wokół Brexitu i wzrost nastrojów nacjonalistycznych w Europie¹⁰³. Podczas spotkania zarządu partii w Poczdamie AKK powiedziała:

Mamy kanclerz, mamy rząd, nie ma potrzeby prowadzenia teraz takich dyskusji. [...] W obecnej chwili nie widzę ani w CDU, ani w SPD liczących się głosów, które zajmowałyby się tym tematem na poważnie. I tak właśnie powinno być, gdyż mamy kanclerz i chcemy, także ja jako przewodnicząca, aby Angela Merkel pozostała na swoim stanowisku¹⁰⁴.

W wywiadzie dla „Welt am Sonntag” podkreśliła również, iż „debata o kandydacie na kanclerza jest całkowicie zbędna, gdyż najpierw trzeba doprowadzić CDU

⁹⁷ Więcej na ten temat: *Prostitution. Ein deutscher Skandal*, ed. A. Schwarzer, Köln 2013.

⁹⁸ *Appell gegen Prostitution*, <https://www.emma.de/unterzeichnen-der-appell-gegen-prostitution-311923> [dostęp: 21.03.2019].

⁹⁹ M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 88.

¹⁰⁰ „Von der Saula zur Paula...”, s. 79.

¹⁰¹ D. Siems, *op. cit.*

¹⁰² M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 69.

¹⁰³ *Kramp-Karrenbauer warnt vor Spekulationen über Neuwahlen*, „Der Spiegel”, 21.01.2019, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-warnt-vor-spekulationen-ueber-neuwahlen-a-1249217.html> [dostęp: 17.03.2019].

¹⁰⁴ H. Volmer, *CDU hakt Ära Merkel ab*, n-tv.de, 14.01.2019, <https://www.n-tv.de/politik/CDU-hakt-Ara-Merkel-ab-article20810584.html> [dostęp: 22.02.2019].

do takiego stanu, który umożliwi partii zwycięskie walki wyborcze¹⁰⁵. Niektórzy politycy, popierający kontrkandydatów AKK w rywalizacji o partyjne przywództwo, od razu podkreślili, że nie ma żadnego automatyzmu między sprawowaniem funkcji przewodniczącego a kanclerską nominacją¹⁰⁶. Z pewnością jednak dzierżenie takiego stanowiska może stanowić doskonałą trampolinę do sprawowania najważniejszego urzędu w RFN. Co więc przemawiałoby na korzyść Kramp-Karrenbauer? Jakie wyzwania mogą stanąć na jej drodze do zrealizowania podobnego wzorca kariery jak Merkel – od sekretarz generalnej, przez przewodniczącą partii, aż do fotela kanclerskiego?

Już podczas kampanii wyborczej w rywalizacji o stanowisko szefa CDU krytycy AKK mówili o niej lekceważąco jako o „mini Merkel” lub „kopii Merkel”, podkreślając, iż prowadzona przez nią polityka będzie stanowiła kontynuację linii kanclerz, czego wyrazem było pogardliwe określenie *weiter so*. Jan Fleischhauer z „Der Spiegel” wskazał, iż była premier Kraju Saary nie przyczyni się do nowej pozycji partii, gdyż „AKK to Merkel, tylko homofobiczna”¹⁰⁷. Autorki biografii Kramp-Karrenbauer zadały pytanie, czy:

CDU znów postawi na pragmatyczkę, której stanowisko – poza pewnymi wyjątkami w kwestiach etycznych, społecznych czy bezpieczeństwa – znajdzie akceptację szerokich grup, włącznie ze skrzydłem liberalno-lewicowym; na kobietę, która nie ma zrozumienia dla dążeń narodowych¹⁰⁸.

Najważniejsze wydaje się to, że nowa przewodnicząca musi znaleźć równowagę między zachowaniem dystansu wobec Merkel – co pozwoliłoby jej na budowanie własnego politycznego wizerunku i zmienianie oblicza partii – a bliskością do kanclerz ze względu na dotychczasową owocną współpracę i podobieństwo w wielu kwestiach politycznych. Można stwierdzić, iż taką pierwszą próbą „działania w szpagacie” było nazwanie długiego czasu formowania rządu i jego pierwszych miesięcy aktywności „czasem ołowiu”¹⁰⁹, co stanowiło krytykę pod adresem Merkel, lecz wyrażoną nie wprost.

Na korzyść Kramp-Karrenbauer przemawia moim zdaniem fakt, iż – jak pokazują przytoczone powyżej przykłady – podjęła ona wysiłek zbudowania swojego własnego wyraźnego profilu, choć dyskusyjnym jest, z jakim skutkiem. Ralf Neukirch z „Der Spiegel” uważa, iż „jej kontury są tak jak i wcześniej bardzo rozmyte i trudno jej będzie to zmienić”¹¹⁰. Michael Schlieben z „Die Zeit” uznał z kolei, że AKK wciela się raczej w rolę moderatora i prezentuje się bardziej jako słuchaczka, a nie wizjonerka

¹⁰⁵ *CDU-Chefin pocht auf Vorschlagsrecht für Kanzlerkandidatur*, ZEIT ONLINE, 13.01.2019, <https://www.zeit.de/news/2019-01/13/cdu-chefin-pocht-auf-vorschlagsrecht-fuer-kanzlerkandidatur-190113-99-540021> [dostęp: 16.03.2019].

¹⁰⁶ *Kramp-Karrenbauer erklärt Kanzlerkandidaten-Debatte für beendet*, n-tv.de, 14.01.2019, <https://www.n-tv.de/ticker/Kramp-Karrenbauer-erklaert-Kanzlerkandidaten-Debatte-fuer-beendet-article20809849.html> [dostęp: 23.02.2019].

¹⁰⁷ J. Fleischhauer, *Frau von gestern*, „Der Spiegel”, 29.11.2018, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-frau-von-gestern-kolumne-a-1241038.html> [dostęp: 14.01.2019].

¹⁰⁸ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.* s. 8.

¹⁰⁹ *Du kannst auf mich zählen* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 127.

¹¹⁰ S. Sperber, Y. Yüksel, *op. cit.*

i osoba, która wskazuje drogę¹¹¹. Wywodzący się z SPD były szef rządu Kraju Saary Reinhard Klimmt stwierdził, że polityka AKK nie ma ani żadnej wizji, ani żadnego fascynującego przesłania¹¹². W podobnym tonie wypowiadał się Hartmann, który powiedział: „Znam Kramp-Karrenbauer od 20 lat, lecz nie wiem, za czym się opowiada. Jest jak Merkel osobą bez właściwości”¹¹³.

Poza brakiem wyraźnego profilu politycznego krytycy podkreślają prowincjonalizm AKK i zadają pytanie, czy bycie premierem tak małego kraju związkowego jak Kraj Saary jest tożsamy z posiadaniem kompetencji do rządzenia Niemcami. Akurat ten argument jest bezpodstawny, gdyż tego typu umiejętności można sprawdzić dopiero sprawując konkretną funkcję. Ponadto, niektórzy łączą pochodzenie AKK i jej przywiązanie do korzeni z ograniczonymi horyzontami¹¹⁴. Najpoważniejszym zarzutem wydaje się być brak doświadczenia w polityce zagranicznej¹¹⁵. Dotychczas w centrum zainteresowania chadeckiej polityk znajdowały się – ze względu na położenie geograficzne Kraju Saary – relacje z Francją i Luksemburgiem. Przewodnicząca CDU uznawana jest za zagorzałą frankofilkę¹¹⁶. Jeszcze jako polityk landowy podkreślała, iż współpraca niemiecko-francuska jest stabilizatorem UE¹¹⁷. Swoją sposób pojmowania polityki zagranicznej – zgodnie z tradycją chadecką i w duchu Helmuta Kohla – wyraziła na łamach „Frankfurter Allgemeine Zeitung” w pierwszą rocznicę śmierci „kanclerza zjednoczenia”. Według niej fundamentami dla niemieckiej aktywności w świecie powinny być polityka europejska i relacje transatlantyckie, działania wykraczające poza narodowe interesy¹¹⁸. Mimo krytycznego nastawienia do administracji Donalda Trumpa¹¹⁹ AKK podkreśla bliskość Niemiec do USA ze względu na wspólnotę wartości¹²⁰. W tym kontekście zauważa, iż ważna jest większa samodzielność we wspólnej polityce obronnej, przy jednoczesnym wzmocnieniu niemieckiego zaangażowania w NATO¹²¹. Istotny jej zdaniem jest również dialog z Rosją, ale „nie za cenę

¹¹¹ M. Schlieben, *Anti-Merz, Mini-Merkel*, ZEIT ONLINE, 7.11.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-11/cdu-vorsitz-angela-merkel-nachfolge-annegret-kramp-karrenbauer-friedrich-merz> [dostęp: 18.01.2019].

¹¹² *Interview mit Reinhard Klimmt, SPD-Legende im Saarland*, [w:] M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 73.

¹¹³ K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 274.

¹¹⁴ A. Posener, „*Ich bin sehr geerdet*”, „Die Welt”, 15.06.2011, https://www.welt.de/print/die_welt/politik/article13430284/ich-bin-sehr-geerdet.html [dostęp: 27.03.2019].

¹¹⁵ Zob. m.in.: R. Alexander, *Fast im Stile Helmut Kohls*, „Die Welt”, 14.02.2019, <https://www.welt.de/politik/deutschland/plus188820677/Aussenpolitik-Kramp-Karrenbauer-gegen-die-eigene-Provinzialitaet.html> [dostęp: 21.03.2019]; M. Otzelberger, *op. cit.*, s. 45; K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 211.

¹¹⁶ W 2016 r. AKK otrzymała najwyższe francuskie odznaczenie jakim jest Order Narodowy Legii Honorowej za szczególnie wkład w rozwój relacji niemiecko-francuskich. Angela Merkel powołała w 2011 r. Kramp-Karrenbauer na pełnomocnika ds. niemiecko-francuskiej współpracy kulturalnej, zob.: K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 207–208.

¹¹⁷ *Ibidem*, s. 207.

¹¹⁸ A. Kramp-Karrenbauer, *Was man von Helmut Kohl lernen kann*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 17.06.2018, <https://www.faz.net/social-media/instagram/kramp-karrenbauer-was-man-von-helmut-kohl-lernen-kann-15644518.html?premium> [dostęp: 14.04.2019].

¹¹⁹ *Ein politisches Wunder, das man verteidigen muss* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *op. cit.*, s. 219.

¹²⁰ A. Kramp-Karrenbauer, *Was man von Helmut Kohl...*, *op. cit.*

¹²¹ *En politisches Wunder...*, *op. cit.*, s. 217

rezygnacji z naszych wartości, wolności, demokracji i praworządności¹²². Zwraca uwagę na to, iż ze względu na zmieniający się układ sił na arenie międzynarodowej UE musi zacząć działać jak globalny aktor, aby sprostać współczesnym wyzwaniom. Fundamentem, na którym powinna się oprzeć, jest wzajemne zaufanie członków, aby wykluczyć samodzielne inicjatywy państw narodowych, obciążające inne państwa europejskie. „Zjednoczona Europa bez granic to [...] skarb, który należy dzisiaj chronić¹²³, a do tego niezbędna jest efektywna ochrona granic zewnętrznych¹²⁴”.

Annegret Kramp-Karrenbauer nawiązała do dziedzictwa politycznego Helmuta Kohla, lecz nie przedstawiła własnej wizji Europy. Zrobiła to natomiast kilka miesięcy później – już jako przewodnicząca CDU – na łamach „Welt am Sonntag¹²⁵, gdzie zaprezentowała swoje plany wobec UE w odpowiedzi na apel Emmanuela Macrona¹²⁶. Choć opowiada się za wzmocnieniem Europy, to w istotnych kwestiach jej idee stoją w sprzeczności z wyobrażeniami francuskiego przywódcy, co stawia pod znakiem zapytania oś niemiecko-francuską, będącą dotychczas siłą napędową Unii Europejskiej. AKK sprzeciwiła się pomysłowi prezydenta Francji wprowadzenia ogólnoeuropejskiej płacy minimalnej: „Europejski centralizm, europejski etatyzm, uwspólnotowanie długów, europeizacja systemów socjalnych i płacy minimalnej byłyby złą drogą¹²⁷. Odrzuciła również postulat preferowania europejskich przedsiębiorstw w strategicznych gałęziach przemysłu i na rynkach publicznych. Zaproponowała natomiast likwidację drugiej siedziby Parlamentu Europejskiego w Strasburgu, co mogło zostać odebrane przez Francuzów jako afront. Opowiedziała się za wspólnym miejscem dla UE jako stałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ, a także za wspólnym budżetem inwestycyjnym na badania, rozwój i technologie¹²⁸. Wyraźnie zgodziła się z Macronem w kwestii poprawy bezpieczeństwa granic zewnętrznych i porozumienia w sprawie ich ochrony. Według niej już na zewnętrznych flankach strefy Schengen należy sprawdzać, czy istnieje podstawa do udzielenia azylu, statusu uchodźcy czy też inny powód wjazdu na terytorium Unii Europejskiej. Uważa, iż należy na nowo zorganizować wspólną politykę migracyjną¹²⁹. Prezydent Francji przedstawił konkretne propozycje w zakresie środowiska naturalnego (redukcja emisji CO₂ do 2050 r. i zmniejszenie o 50% wykorzystywania pestycydów do 2025 r.), a co za tym idzie podporządkowanie politycznych wysiłków wszystkich instytucji unijnych ochronie klimatu¹³⁰. Przewodnicząca chadeków wydaje się natomiast koncentrować przede wszystkim na ochronie

¹²² A. Kramp-Karrenbauer, *Was man von Helmut Kohl...*, *op. cit.*

¹²³ *Ibidem.*

¹²⁴ *Ibidem.*

¹²⁵ A. Kramp-Karrenbauer, „Europa jetzt richtig machen“, *„Die Welt“*, 10.03.2019, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article190037115/AKK-antwortet-Macron-Europa-richtig-machen.html> [dostęp: 11.04.2019].

¹²⁶ E. Macron, *Na rzecz europejskiego odrodzenia*, *„Rzeczpospolita“*, 5.03.2019, <https://www.rp.pl/Unia-Europejska/303049912-Emmanuel-Macron-Na-rzecz-europejskiego-Odrodzenia.html> [dostęp: 15.03.2019].

¹²⁷ A. Kramp-Karrenbauer, *„Europa jetzt...“*, *op. cit.*

¹²⁸ *Ibidem.*

¹²⁹ *Ibidem.*

¹³⁰ E. Macron, *op. cit.*

gospodarki¹³¹. Jest to z pewnością ukłon w stronę skrzydła zwolenników liberalizmu gospodarczego, które poparło w wyborach Merza, jednakże może być on przeszkodą w tworzeniu ewentualnej koalicji z Zielonymi po kolejnych wyborach. O ile Macron dąży do ściślejszej integracji w Unii Europejskiej, to AKK jest bardziej zachowawcza i preferuje raczej współpracę gospodarczą ze ścisłą kontrolą granic. Jak skonstatowała politolożka Ulrike Guérot, Kramp-Karrenbauer bardzo jednowymiarowo spogląda na Europę, gdyż domaga się od Unii prerogatyw państwa w takich obszarach jak: bezpieczeństwo, granice, kontrole i wojsko, jednocześnie odmawiając solidarności czy bezpieczeństwa socjalnego. Taki projekt zakłada współpracę jedynie dla własnych korzyści państw narodowych¹³². Przewodnicząca CDU podkreśla istotne znaczenie państw w procesie integracji:

Praca instytucji europejskich nie może rościć sobie prawa do moralnej wyższości wobec współpracy rządów narodowych. [...] Tworzenie Europy na nowo nie uda się bez państw narodowych: one dają demokratyczną legitymację i identyfikację¹³³.

Słabnąca pozycja SPD w sondażach wyborczych przyczynia się do spekulacji dotyczących trwałości wielkiej koalicji, czemu sprzyja również klauzula rewizyjna zawarta w umowie podpisanej przez chadeków z socjaldemokratami, która zakłada sprawdzenie stanu współpracy na półmetku rządów, czyli w październiku 2019 r.¹³⁴ Tygodnik „Der Spiegel” donosił jednak, iż kierownictwo SPD jest zdecydowane nie wybrać AKK na kanclerza, gdyby doszło do przedwczesnego zakończenia obecnej koalicji rządowej i nowych wyborów¹³⁵. Wynika to z jej zbyt dużego konserwatyzmu w kwestiach światopoglądowych, ale także z odmiennej wizji UE, szczególnie w zakresie minimalnego wynagrodzenia, co dobitnie wyraził minister spraw zagranicznych z ramienia SPD – Heiko Maas¹³⁶. Ponadto, obecna przewodnicząca CDU w przypadku walki o urząd kanclerski stanowi poważne wyzwanie dla osłabionych socjaldemokratów, ze względu na to, iż niektóre jej poglądy w obszarze polityki społecznej są tożsame z postulatami Socjaldemokratycznej Partii Niemiec. Annegret Kramp-Karrenbauer jest z tego powodu przypisywana do lewego skrzydła CDU, a Rainer Brüderle, były szef frakcji FDP, nazwał ją nawet „polakierowaną na czarno socjalistką” (*schwarzlackierte Sozialistin*)¹³⁷. Konsekwencją takiego stanu rzeczy są rozważania na temat potencjalnych partnerów koalicyjnych w przypadku przedterminowych wyborów.

¹³¹ S. Kuzmany, *Wenig Herz für Europa*, „Der Spiegel”, 30.11.2018, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-europa-zuletzt-a-1257273.html> [dostęp: 20.04.2019].

¹³² *Ibidem*.

¹³³ A. Kramp-Karrenbauer, *Europa jetzt...*, *op. cit.*

¹³⁴ *Kramp-Karrenbauer bringt früheren Koalitionscheck ins Spiel*, „Der Spiegel”, 16.03.2019, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-erwaegt-frueheren-koalitionscheck-a-1258194.html> [dostęp: 13.04.2019].

¹³⁵ A. Sarovic, *Welches Profil darf's denn sein*, „Der Spiegel”, 10.03.2019, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-und-die-kanzlerschaft-suche-nach-dem-profil-a-1257101.html> [dostęp: 18.04.2019].

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ *Brüderle nennt Kramp-Karrenbauer schwarzlackierte Sozialistin*, „Saarbrücker Zeitung”, 14.04.2013, https://www.saarbruecker-zeitung.de/nachrichten/politik/topthemen/bruederle-nennt-kramp-karrenbauer-schwarzlackierte-sozialistin_aid-540438 [dostęp: 17.02.2019].

Wydaje się, że najbardziej pożądaną opcją – i zgodnie z najnowszymi sondażami możliwą do zrealizowania – byłby sojusz chadeków z Zielonymi, na co wskazuje wywiad w „Bild am Sonntag” udzielony przez Kramp-Karrenbauer i szefową frakcji Zielonych w Bundestagu Katrin Göring-Eckardt. Działaczki pokazały wspólne dla nich zagadnienia, takie jak: kwoty kobiece, stworzenie warunków do łączenia kariery z życiem rodzinnym czy walka o równouprawnienie. Członkini Zielonych stwierdziła, iż sojusz CDU z jej ugrupowaniem to szansa dla Niemiec, a rozbieżności między partiami mogą być czymś pozytywnym dla kraju, gdyż prowadzą do większej współpracy. Jeśli obywatele widzą, iż możliwe jest porozumienie, to dostają sygnał, że państwo może lepiej funkcjonować¹³⁸.

Annegret Kramp-Karrenbauer jako przyszła kanclerz budzi jednak pewne obawy w partii Zielonych, głównie ze względu na swoje stanowisko w kwestii ekologii i polityki społecznej, a także z powodu zbyt konserwatywnego profilu. Przewodnicząca CDU dopuszcza zamykanie granic jako *ultima ratio*. W debacie dotyczącej zakazu stosowania silników diesla zaatakowała organizację *Deutsche Umwelthilfe*, zajmującą się ochroną środowiska¹³⁹. Współprzewodniczący Zielonych Robert Habeck wyraził obawę, iż „CDU wraz z AKK coraz bardziej oddala się, jeśli chodzi o kwestie społeczne i ekologię, od naszego stanowiska i postępow, jakie w tym zakresie zanotowali chadecy pod przywództwem Merkel”¹⁴⁰. Warto również zastanowić się nad tym, czy pamięć o zerwaniu przez ówczesną premier Kraju Saary koalicji jamańskiej nie wpłynie negatywnie na ewentualny sojusz Zielonych z chadekami pod przywództwem Kramp-Karrenbauer. Problemem dla tego aliansu może być również brak akceptacji ze strony CSU, gdyż Markus Söder podczas „politycznej środy popielcowej” w Pasawie 6 marca 2019 r. stwierdził, iż dopóki Zieloni będą blokować w Bundesracie rozszerzenie kategorii bezpiecznych państw pochodzenia o kraje Maghrebu, nie widzi możliwości rozmowy z nimi¹⁴¹.

Podsumowanie

Ustąpienie Merkel po 18 latach z funkcji przewodniczącej oznacza z jednej strony koniec pewnej ery w historii CDU, a z drugiej – początek kolejnego etapu, zgodnie z zapowiedzią Kramp-Karrenbauer, która chce odcisnąć na partii własny ślad¹⁴². Wraz z wyborem nowej liderki chadeków pojawiło się pytanie, na ile zmiana personalna pociągnie za sobą przemiany programowe partii oraz te w stylu uprawiania polityki. Obie kobiety cenią rzeczową dyskusję, myślą analitycznie, są wytrzymałe na stres.

¹³⁸ A. Helleman, M. Hollstein, *Klar sind wir Quotenfrauen, aber das stört uns auch nicht*, „Bild am Sonntag”, 23.02.2019, <https://www.bild.de/politik/inland/politik-inland/akk-und-kge-wir-sind-quotenfrauen-aber-das-stoert-uns-nicht-60314490.bild.html> [dostęp: 16.04.2019].

¹³⁹ *AKK wirft Umwelthilfe „Kreuzzug” gegen Diesel vor*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 14.01.2019, <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/auto-verkehr/kramp-karrenbauer-wirft-umwelthilfe-einen-diesel-kreuzzug-vor-15987769.html> [dostęp: 22.02.2019].

¹⁴⁰ F. Gathmann, V. Höhne, *Ja, Nein, Vielleicht*, „Der Spiegel”, 7.03.2019, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/moegliche-schwarz-gruene-koalition-jein-a-1256319.html> [dostęp: 17.03.2019].

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² *Vorstellung der Kandidaten...*, *op. cit.*, s. 9.

Tym, co je różni, są odmienne doświadczenia życiowe. Polityk z Püttlingen ceni sobie bliskość ludzi, ma łatwość w nawiązywaniu kontaktów i potrafi się lepiej komunikować. Z kolei Merkel wykazuje się dużą elastycznością poglądów¹⁴³, działa bardzo pragmatycznie, bez ideologicznego zacięcia. Została nawet określona mianem idealnego polityka postpolitycznego, czyli „niechętnie zobowiązującego się do czegokolwiek, biernego, niemającego własnych przekonań lub mającego nieliczne, elastyczne, czekającego na właściwy moment”¹⁴⁴. W tym kontekście można stwierdzić, iż Kramp-Karrenbauer jawi się jako przeciwieństwo kanclerz.

Przedstawione w artykule bardzo wyraziste poglądy i działania byłej premier Kraju Saary, których celem jest wyostrenie tożsamości partii w oparciu o powrót do jej korzeni, jako chrześcijańskiej siły funkcjonującej zgodnie ze społeczną gospodarką wolnorynkową, mogą okazać się receptą na wzmocnienie pozycji CDU i wyborczy sukces. Stanowiłoby to potwierdzenie przyjętej hipotezy badawczej. Świadczą o tym także pewne zabiegi AKK, noszące znamiona przygotowań do objęcia funkcji kanclerza. Przewodnicząca postawiła m.in. pierwsze kroki w polityce zagranicznej, charakteryzując fundamenty niemieckiej aktywności w świecie i odnosząc się do wizji Unii Europejskiej zaprezentowanej przez Macrona. Można to zinterpretować jako próbę wykazania się na polu, będącym dotychczas domeną Merkel. W tym obszarze spodziewać się można raczej kontynuacji linii kanclerz, zwolenniczki multilateralizmu.

Annegret Kramp-Karrenbauer wniosła do partii powiew świeżości, gdyż za jej sprawą rozpoczęto dyskusję, a konferencje regionalne będące elementem rywalizacji wyborczej o stanowisko przewodniczącego, pozwoliły wyrwać ugrupowanie z marazmu. Wybór nowej liderki spotkał się z aprobatą 55% ankietowanych, a CDU/CSU zanotowała minimalny wzrost poparcia (o 3%). Jednocześnie należy zauważyć sceptycyzm uczestników sondażu do predyspozycji AKK do sprawowania urzędu kanclerza, gdyż jedynie 38% uznało ją za odpowiednią osobę na to stanowisko, wobec 41%, którzy widzą to inaczej¹⁴⁵. Ostatnie badania opinii publicznej z marca 2019 r. wskazują, iż AKK traci poparcie: tylko 41% ankietowanych uznało, że poprowadzi partię do sukcesu (44% jest odmiennego zdania); wzrósł również sceptycyzm wobec jej kompetencji do tego, aby zostać następczynią Merkel – aż 51% respondentów nie widzi jej na tym stanowisku (przeciwne zdania było 34%)¹⁴⁶. Stopniowo spada także jej pozycja w rankingu polityków cieszących się sympatią – o ile w styczniu 2019 r. znajdowała się na drugim miejscu (46% ze wzrostem o 11% w porównaniu do poprzedniego badania), ustępując miejsca jedynie Merkel (56%)¹⁴⁷, to w marcu straciła aż 8%

¹⁴³ S. Kornelius, *Angela Merkel: pani kanclerz*, przeł. E. Twardoch, Poznań 2013, s. 81.

¹⁴⁴ *Ibidem*, s. 278.

¹⁴⁵ W badaniu ZDF-Politbarometer, opublikowanym 14 grudnia 2018 r., CDU/CSU uzyskałaby 30% (o 3% więcej w stosunku do poprzedniego sondażu). Wśród zwolenników Unii aż 72% uznało wybór AKK na przewodniczącą partii za dobrą decyzję, zob.: *AKK als Kanzlerin? Deutsche sind skeptisch*, ZDF, 14.12.2018, <https://www.zdf.de/nachrichten/heute/politbarometer-akk-als-kanzlerin-deutsche-skeptisch-100.html> [dostęp: 11.01.2019].

¹⁴⁶ *AKK: Zweifel an Eignung als Kanzlerin*, ZDF, <https://www.zdf.de/politik/politbarometer/akk-mehrheit-zweifelt-an-kanzler-eignung-100.html> [dostęp: 16.04.2019].

¹⁴⁷ *ARD-Deutschlandtrend, Januar 2019*, Infratest dimap, <https://www.infratest-dimap.de/umfragen-analysen/bundesweit/ard-deutschlandtrend/2019/januar> [dostęp: 2.04.2019].

(wobec 45% poparcia w lutym), uzyskując dopiero 4 miejsce (37%)¹⁴⁸. Może być to wynik niezadowolenia wyborców z działań, które w ich odczuciu przesuwają partię z centrum w kierunku prawej strony sceny politycznej.

Czy AKK ma szansę zostać następczynią Merkel? O tym w pierwszej kolejności zadecydują wyniki CDU w nadchodzących wyborach. Analiza sympatii wskazuje, iż wyzwaniem będzie otrzymanie 40% poparcia, co było celem działaczki z Püttlingen ogłoszonym podczas konferencji regionalnych¹⁴⁹. Tylko sukces wyborczy chadeków i zdeklasowanie AfD w krajach związkowych wschodnich Niemiec będą dowodem na odzyskanie zaufania społecznego i wyrazem poparcia dla przemian zachodzących w partii z nową przewodniczącą na czele. Umocni to pozycję AKK w drodze do zajęcia miejsca Merkel. Jak dotąd, polityk z Kraju Saary nie odnotowała żadnej większej porażki w karierze politycznej, może więc już wkrótce Kramp-Karrenbauer osiągnie swój cel i zostanie kolejną kanclerz RFN.

Bibliografia

30. *Parteitag in Berlin 2018*, CDU, 1.03.2018, <https://www.cdu.de/artikel/30-parteitag-berlin-2018> [dostęp: 23.02.2019].
- AKK als Kanzlerin? Deutsche sind skeptisch*, ZDF, 14.12.2018, <https://www.zdf.de/nachrichten/heute/politbarometer-akk-als-kanzlerin-deutsche-skeptisch-100.html> [dostęp: 11.01.2019].
- AKK kündigt Rücktritt als Ministerpräsidentin an*, Saarländischer Rundfunk, 19.02.2018, https://www.sr.de/sr/home/nachrichten/politik_wirtschaft/kramp_karrenbauer_genealsekraeterin100.html [dostęp: 19.02.2019].
- AKK weist Merz neue Rolle zu*, n-tv.de, 10.01.2019, <https://www.n-tv.de/politik/AKK-weist-Merz-neue-Rolle-zu-article20805737.html> [dostęp: 22.01.2019].
- AKK wirft Umwelthilfe „Kreuzzug“ gegen Diesel vor*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, 14.01.2019, <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/auto-verkehr/kramp-karrenbauer-wirft-umwelthilfe-einen-diesel-kreuzzug-vor-15987769.html> [dostęp: 22.02.2019].
- AKK: Zweifel an Eignung als Kanzlerin*, ZDF, <https://www.zdf.de/politik/politbarometer/akk-mehrheit-zweifelt-an-kanzler-eignung-100.html> [dostęp: 16.04.2019].
- Alexander R., *CDU will Flüchtlingskrise 2015 ohne Merkel aufarbeiten*, „Die Welt“, 15.01.2019, https://www.welt.de/print/welt_kompakt/print_politik/article187070148/CDU-will-Fluechtlingskrise-2015-ohne-Merkel-aufarbeiten.html [dostęp: 3.03.2019].
- Alexander R., *Fast im Stile Helmut Kohls*, „Die Welt“, 14.02.2019, <https://www.welt.de/politik/deutschland/plus188820677/Aussenpolitik-Kramp-Karrenbauer-gegen-die-eigene-Provinzialitaet.html> [dostęp: 21.03.2019].
- Angela Merkels Erklärung im Wortlaut*, „Die Welt“, 29.10.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article182938128/Wurde-nicht-als-Kanzlerin-geboren-Angela-Merkels-Erklaerung-im-Wortlaut.html> [dostęp: 1.03.2019].

¹⁴⁸ *ARD-Deutschlandtrend, März 2019*, Infratest dimap, <https://www.infratest-dimap.de/umfragen-analysen/bundesweit/ard-deutschlandtrend/2019/maerz> [dostęp: 2.04.2019].

¹⁴⁹ O. Georgi, *So will AKK die CDU wieder zu „40 Prozent und mehr“ führen*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, 30.11.2018, <https://www.faz.net/aktuell/politik/merkels-erbe/so-will-akk-die-cdu-wieder-zu-40-prozent-und-mehr-fuehren-15918590.html> [dostęp: 13.03.2019].

- Angela Merkel fordert Ende wiederkehrender Parteidebatten*, ZEIT ONLINE, 20.10.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-10/parteitag-thuringen-angela-merkel-cdu-volkspartei> [dostęp: 21.02.2019].
- Annegret Kramp-Karrenbauer*, CDU, <https://www.cdu.de/vorstand/annegret-kramp-karrenbauer> [dostęp: 11.01.2019].
- Annegret Kramp-Karrenbauer auf Zuhör-Tour*, CDU, <https://www.cdu.de/zuhoer-tour/blog> [dostęp: 1.03.2019].
- Annegret Kramp-Karrenbauer: Harte Linie gegen straffällige Asylbewerber*, Merkur.de, 29.11.2018, <https://www.merkur.de/politik/annegret-kramp-karrenbauer-harte-linie-gegen-straftaellige-asylbewerber-zr-10541000.html> [dostęp: 21.02.2019].
- Annegret Kramp-Karrenbauer stellt Doppelpass infrage*, ZEIT ONLINE, 17.11.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-11/doppelte-staatsbuergerschaft-annegret-kramp-karrenbauer-cdu-integration> [dostęp: 10.01.2019].
- Appell gegen Prostitution*, <https://www.emma.de/unterzeichnen-der-appell-gegen-prostitution-311923> [dostęp: 21.03.2019].
- ARD-Deutschlandtrend, Januar 2019*, Infratest dimap, <https://www.infratest-dimap.de/umfragen-analysen/bundesweit/ard-deutschlandtrend/2019/januar> [dostęp: 2.04.2019].
- ARD-Deutschlandtrend, März 2019*, Infratest dimap, <https://www.infratest-dimap.de/umfragen-analysen/bundesweit/ard-deutschlandtrend/2019/maerz> [dostęp: 2.04.2019].
- Ärztammer ist gegen obligatorische Alterstests für Flüchtlinge*, ZEIT ONLINE, 2.01.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-01/asylbewerber-aerzte-alterstests-fluechtlinge-aerztammer-frank-ulrich-montgomery> [dostęp: 1.04.2019].
- Beschluss: Leitfragen zum neuen Grundsatzprogramm der CDU*, 31. Parteitag der CDU Deutschlands, 7. bis 8. Dezember, Hamburg Messe, https://www.cdu.de/system/tdf/media/images/780x439_artikel_slider/181208-beschluss-leitfragen-grundsatzprogramm.pdf?file=1&type=field_collection_item&id=17441 [dostęp: 24.03.2019].
- Bewerbungsrede von Annegret Kramp-Karrenbauer für das Amt der Generalsekretärin der CDU Deutschlands*, 30. Parteitag der CDU Deutschlands, 26. Februar 2018 – Station Berlin, https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/akk-rede-30-parteitag_0.pdf?file=1&type=field_collection_item&id=13136 [dostęp: 17.01.2019].
- Brüderle nennt Kramp-Karrenbauer schwarzlackierte Sozialistin*, „Saarbrücker Zeitung“, 14.04.2013, https://www.saarbruecker-zeitung.de/nachrichten/politik/topthemen/bruederle-nennt-kramp-karrenbauer-schwarzlackierte-sozialistin_aid-540438 [dostęp: 17.02.2019].
- Bundestagswahl 2017: Endgültiges Ergebnis*, Pressemitteilung Nr. 34/17 vom 12. Oktober 2017, Der Bundeswahlleiter, https://www.bundeswahlleiter.de/info/presse/mitteilungen/bundestagswahl-2017/34_17_endgueltiges_ergebnis.html [dostęp: 24.02.2019].
- Caspari L., Schuler K., „*Sonst kommt Rot-Rot mit Oskar Lafontaine*“. Interview mit AKK, „Die Zeit“, 14.03.2017, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-03/annegret-kramp-karrenbauer-landtagswahl-saarland-bundestagswahl-hartz-iv-interview> [dostęp: 30.03.2019].
- CDU-Chefin pocht auf Vorschlagsrecht für Kanzlerkandidatur*, ZEIT ONLINE, 13.01.2019, <https://www.zeit.de/news/2019-01/13/cdu-chefin-pocht-auf-vorschlagsrecht-fuer-kanzlerkandidatur-190113-99-540021> [dostęp: 16.03.2019].
- Die Alleinregierung ist schöner als eine Koalition* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *Ich kann, ich will und ich werde. Annegret Kramp-Karrenbauer, die CDU und die Macht*, Berlin 2018.

- Du kannst auf mich zählen* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *Ich kann, ich will und ich werde. Annegret Kramp-Karrenbauer, die CDU und die Macht*, Berlin 2018.
- Dunz K., Quadbeck E., *Ich kann, ich will und ich werde. Annegret Kramp-Karrenbauer, die CDU und die Macht*, Berlin 2018.
- Ein politisches Wunder, das man verteidigen muss* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *Ich kann, ich will und ich werde. Annegret Kramp-Karrenbauer, die CDU und die Macht*, Berlin 2018.
- Ein Programm als klare Kampfansage* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *Ich kann, ich will und ich werde. Annegret Kramp-Karrenbauer, die CDU und die Macht*, Berlin 2018.
- Endgültiges Ergebnis der Landtagswahl in Hessen*, 16.11.2018, <https://wahlen.hessen.de/pressemitteilungen/endg%C3%BCltiges-ergebnis-der-landtagswahl-hessen> [dostęp: 26.02.2019].
- Ergebnis der Landtagswahl in Bayern 2018*, <https://www.landtagswahl.bayern/ergebnis> [dostęp: 22.02.2019].
- Fietz M., Schibilla K., „Luft nach oben“: *Kramp-Karrenbauer spricht über Schwachstelle im neuen Kabinett*, „Focus“, 8.03.2018, https://www.focus.de/politik/deutschland/cdu-generalsekretaerin-im-interview-luft-nach-oben-kramp-karrenbauer-spricht-ueber-schwachstelle-im-neuen-kabinett_id_8576730.html [dostęp: 24.03.2019].
- Fleischhauer J., *Frau von gestern*, „Der Spiegel“, 29.11.2018, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-frau-von-gestern-kolumne-a-1241038.html> [dostęp: 14.01.2019].
- Gańczak F., *Sen młodych Niemców*, „Polityka“ 2019, nr 1.
- Gathmann F., *Harmonie first*, „Der Spiegel“, 14.01.2019, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/cdu-annegret-kramp-karrenbauer-will-harmonie-first-a-1248008.html> [dostęp: 25.03.2019].
- Gathmann F., Höhne V., *Ja, Nein, Vielleicht*, „Der Spiegel“, 7.03.2019, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/moegliche-schwarz-gruene-koalition-jein-a-1256319.html> [dostęp: 17.03.2019].
- Gelles K., *Wyborcze tsunami i niemiecka gra w kolory*, [w:] *Zagadnienia polityki wewnętrznej*, red. eadem, „Niemcoznawstwo“ 2018, t. 26.
- Georgi O., *So will AKK die CDU wieder zu „40 Prozent und mehr“ führen*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, 30.11.2018, <https://www.faz.net/aktuell/politik/merkels-erbe/so-will-akk-die-cdu-wieder-zu-40-prozent-und-mehr-fuehren-15918590.html> [dostęp: 13.03.2019].
- Gesetz für die gleichberechtigte Teilhabe von Frauen und Männern an Führungspositionen in der Privatwirtschaft und im öffentlichen Dienst*, Vom. 24, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2015 Teil I Nr. 17, ausgegeben zu Bonn am 30 April 2015, https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&jumpTo=bgbl115s0642.pdf#_bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl115s0642.pdf%27%5D__1556219266882 [dostęp: 11.01.2019].
- Helleman A., Hollstein M., *Klar sind wir Quotenfrauen, aber das stört uns auch nicht*, „Bild am Sonntag“, 23.02.2019, <https://www.bild.de/politik/inland/politik-inland/akk-und-kge-wir-sind-quotenfrauen-aber-das-stoert-uns-nicht-60314490.bild.html> [dostęp: 16.04.2019].
- Hinter dem normalen Alltag einen höheren Sinn finden* [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *Ich kann, ich will und ich werde. Annegret Kramp-Karrenbauer, die CDU und die Macht*, Berlin 2018.

- Horstkorte Ch., Meyer S., *Das macht AKK wenn sie verliert!*, „Bild“, 4.10.2016, <https://www.bild.de/regional/saarland/saarland/das-macht-akk-wenn-sie-die-wahl-verliert-48126226.bild.html> [dostęp: 23.02.2019].
- Interview mit Reinhard Klimmt, SPD-Legende im Saarland*, [w:] M. Otzelberger, *Die Macht ist weiblich. Annegret Kramp-Karrenbauer: die Biografie*, München 2018.
- Kirch D., „...und dann die Forderung nach Heirat von mehr als zwei Menschen?“, *„Saarbrücker Zeitung“*, 3.06.2015, https://www.saarbruecker-zeitung.de/politik/themen/und-dann-die-forderung-nach-heirat-von-mehr-als-zwei-menschen_aid-1542981 [dostęp: 16.03.2019].
- Koch T., *Schulz-Euphorie bei Saar-SPD*, Deutschlandfunk, 9.02.2017, https://www.deutschlandfunk.de/wahlkampf-schulz-euphorie-bei-der-saar-spd.862.de.html?dram:article_id=378703 [dostęp: 18.02.2019].
- Kornelius S., *Angela Merkel: pani kanclerz*, przeł. E. Twardoch, Poznań 2013.
- Kozerski M., *Kultura gościnności i problematyka migracyjna w niemieckiej debacie publicznej w okresie przed i po wyborach do Bundestagu w 2017 r.*, [w:] *Wybory w Niemczech w 2017 r. z perspektywy politologicznej*, red. A. Kruk, H. Wyligąła, Wrocław 2018.
- Kramp-Karrenbauer A., *Was man von Helmut Kohl lernen kann*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 17.06.2018, <https://www.faz.net/social-media/instagram/kramp-karrenbauer-was-man-von-helmut-kohl-lernen-kann-15644518.html?premium> [dostęp: 14.04.2019].
- Kramp-Karrenbauer A., *It's the future, stupid!*, [w:] *Deutschland. Das nächste Kapitel*, Sankt Augustin–Berlin 2018.
- Kramp-Karrenbauer A., *„Europa jetzt richtig machen“*, „Die Welt“ 10.03.2019, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article190037115/AKK-antwortet-Macron-Europa-richtig-machen.html> [dostęp: 11.04.2019].
- Kramp-Karrenbauer bringt früheren Koalitionscheck ins Spiel*, „Der Spiegel“, 16.03.2019, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-erwaegt-frueheren-koalitionscheck-a-1258194.html> [dostęp: 13.04.2019].
- Kramp-Karrenbauer: CDU i CSU bleiben politische Familie*, n-tv.de, 19.01.2019, <https://www.n-tv.de/ticker/Kramp-Karrenbauer-CDU-und-CSU-bleiben-politische-Familie-article20818697.html> [dostęp: 14.03.2019].
- Kramp-Karrenbauer: CDU muss im Europawahlkampf Profil zeigen*, „Die Welt“, 26.01.2019, <https://www.welt.de/regionales/hessen/article187740962/Kramp-Karrenbauer-CDU-muss-im-Europawahlkampf-Profil-zeigen.html?wtrid=onsite.onsitesearch> [dostęp: 20.02.2019].
- Kramp-Karrenbauer erklärt Kanzlerkandidaten-Debatte für beendet*, n-tv.de, 14.01.2019, <https://www.n-tv.de/ticker/Kramp-Karrenbauer-erklaert-Kanzlerkandidaten-Debatte-fuer-beendet-article20809849.html> [dostęp: 23.02.2019].
- Kramp-Karrenbauer hält Grenzschießung als „ultima ratio“ für möglich*, „Handelsblatt“, 12.02.2019, <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/migrationspolitik-kramp-karrenbauer-haelt-grenzschiessung-als-ultima-ratio-fuer-moeglich/23975908.html?ticket=ST-2796757-Tee6rsioexdouRbPbIRb-ap3> [dostęp: 23.02.2019].
- Kramp-Karrenbauer lehnt Bündnis mit AfD entschieden ab*, „Die Welt“, 12.11.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article183672590/Mit-CDU-unvereinbar-Kramp-Karrenbauer-lehnt-Buendnis-mit-AfD-entschieden-ab.html> [dostęp: 2.03.2019].
- Kramp-Karrenbauer löst Merkel an CDU-Spitze ab*, „Die Welt“, 7.12.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article185177400/CDU-Chefin-Annegret-Kramp-Karrenbauer-loest-Angela-Merkel-ab.html> [dostęp: 8.04.2019].

- Kramp-Karrenbauer warnt vor Spekulationen über Neuwahlen*, „Der Spiegel“, 21.01.2019, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-warnt-vor-spekulationen-ueber-neuwahlen-a-1249217.html> [dostęp: 17.03.2019].
- Kramp-Karrenbauer will Herrmann für Migrations-Gespräch*, „Die Welt“, 29.01.2019, <https://www.welt.de/regionales/bayern/article187884106/Kramp-Karrenbauer-will-Herrmann-fuer-Migrations-Gespraech.html?wtrid=onsite.onsitesearch> [dostęp: 14.03.2019].
- Kubiak P., *Wybory do Bundestagu XIX kadencji a przeobrażenia niemieckiego systemu partyjnego po 1990 r.*, [w:] *Wybory w Niemczech w 2017 r. z perspektywy politologicznej*, red. A. Kruk, H. Wyligala, Wrocław 2018.
- Kuzmany S., *Wenig Herz für Europa*, „Der Spiegel“, 30.11.2018, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-europa-zuletzt-a-1257273.html> [dostęp: 20.04.2019].
- Landtagswahlen 2017*, Saarland, https://wahlergebnis.saarland.de/LT_SL [dostęp: 17.02.2019].
- Lau M., *Die letzte Volkspartei. Angela Merkel und die Modernisierung der CDU*, München 2009.
- Lohse E., *Keine Gefahr für die Moderne*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, 4.03.2019, <https://www.faz.net/aktuell/politik/inland/akk-nach-karnevals-witz-keine-gefahr-fuer-die-moderne-16071335.html> [dostęp: 14.03.2019].
- Lucke A. von, *Początek końca ery Merkel*, przeł. E. Michałowska, „Dialog” 2019, nr 126.
- Macron E., *Na rzecz europejskiego odrodzenia*, „Rzeczpospolita”, 5.03.2019, <https://www.rp.pl/Unia-Europejska/303049912-Emmanuel-Macron-Na-rzecz-europejskiego-Odrodzenia.html> [dostęp: 15.03.2019].
- Neu V., *„Ich wollte etwas bewegen”. Die Mitglieder der CDU. Eine empirische Analyse von Mitgliedern, Wählern und der Bevölkerung*, Sankt Augustin–Berlin 2017.
- Neue Köpfe, neue Antworten?*, AKK im Gespräch mit Alice Schwarzer, „Emma” 2019, nr 2.
- Otzelberger M., *Die Macht ist weiblich. Annegret Kramp-Karrenbauer: die Biografie*, München 2018.
- Posener A., *„Ich bin sehr geerdet”*, „Die Welt”, 15.06.2011, https://www.welt.de/print/die_welt/politik/article13430284/Ich-bin-sehr-geerdet.html [dostęp: 27.03.2019].
- Prostitution. Ein deutscher Skandal*, ed. A. Schwarzer, Köln 2013.
- Roll E., *Die Erste. Angela Merkels Weg zur Macht*, Reinbek bei Hamburg 2005.
- Sarovic A., *Welches Profil darf's denn sein*, „Der Spiegel”, 10.03.2019, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-und-die-kanzlerschaft-suche-nach-dem-profil-a-1257101.html> [dostęp: 18.04.2019].
- Schlieben M., *Anti-Merz, Mini-Merkel*, ZEIT ONLINE, 7.11.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-11/cdu-vorsitz-angela-merkel-nachfolge-annegret-kramp-karrenbauer-friedrich-merz> [dostęp: 18.01.2019].
- Schlieben M., *Wer sie will, was sie wollen*, ZEIT ONLINE, 15.11.2018, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-11/cdu-merz-kramp-karrenbauer-spahn> [dostęp: 8.03.2019].
- Schreiner Ch., *Wie aus einem Museumsbau ein politischer Skandal wurde*, „Saarbrücker Zeitung”, 9.11.2017, https://www.saarbruecker-zeitung.de/nachrichten/politik/topthemen/wie-aus-einem-museumsbau-ein-politischer-skandal-wurde_aid-6813638 [dostęp: 23.02.2019].
- Sonntagsfrage Bundestagswahl*, <https://www.wahlrecht.de/umfragen> [dostęp: 21.04.2019].
- So prüft das Saarland das Alter von jungen Flüchtlingen*, „Die Welt”, 11.03.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article174424227/Minderjaehrige-Flu>

Annegret Kramp-Karrenbauer – przyszła kanclerz RFN?

- echtlinge-Saarland-setzt-auf-Roentgen-zur-Altersbestimmung.html [dostęp: 23.03.2019].
- Spahn stichelt gegen Merz und Kramp-Karrenbauer, „Die Welt”, 14.11.2018, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article183813446/CDU-Parteivorsitz-Spahn-stichelt-gegen-Mitbewerber-Merz-und-Kramp-Karrenbauer.html> [dostęp: 13.03.2019].
- Sperber S., Yüksel Y., *100 Tage AKK – Was macht die neue Chefin mit der CDU*, „Der Spiegel”, 14.03.2019, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/annegret-kramp-karrenbauer-als-cdu-cheфин-die-100-tage-bilanz-a-1257752.html> [dostęp: 12.04.2019].
- Volmer H., *CDU hakt Ära Merkel ab*, n-tv.de, 14.01.2019, <https://www.n-tv.de/politik/CDU-hakt-Ara-Merkel-ab-article20810584.html> [dostęp: 22.02.2019].
- Volmer H., *Kohl hat mehr Wähler verloren als Merkel. Interview mit Manfred Güllner*, n-tv.de, 17.04.2019, <https://www.n-tv.de/politik/Kohl-hat-mehr-Waehler-verloren-als-Merkel-article20975116.html> [dostęp: 25.04.2019].
- „Von der Saula zur Paula” [Interview mit AKK], [w:] K. Dunz, E. Quadbeck, *Ich kann, ich will und ich werde. Annegret Kramp-Karrenbauer, die CDU und die Macht*, Berlin 2018.
- Vorstellung der Kandidaten zum Parteivorsitz, *Annegret Kramp-Karrenbauer*, https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/annegret_kramp-karrenbauer_vorstellung_der_kandidaten_zum_parteivorsitz_4.pdf?file=1 [dostęp: 2.04.2019].

Annegret Kramp-Karrenbauer – przyszła kanclerz RFN?

Streszczenie

Wręcz ze zwycięstwem Annegret Kramp-Karrenbauer w rywalizacji o stanowisko przewodniczącego CDU rozpoczęły się spekulacje dotyczące jej szans na objęcie urzędu kanclerskiego. Niniejszy artykuł przybliży sylwetkę nowej liderki chadeków, drogę jej kariery politycznej i światopogląd, a także dotychczasowe działania, mające na celu przezwyciężenie kryzysu partii i jej odnowę. Autorka podejmuje ponadto próbę odpowiedzi na pytanie, czy była premier Saary zostanie następczynią Angeli Merkel na stanowisku szefa rządu RFN i będzie kontynuowała jej wizję polityki.

Słowa kluczowe: Niemcy, CDU, Annegret Kramp-Karrenbauer

Annegret Kramp-Karrenbauer – the Future Chancellor of the Federal Republic of Germany?

Abstract

The aim of the article is to present the figure of Annegret Kramp-Karrenbauer – the new leader of the Christian Democratic Union, her political path and her worldview. An attempt was also made to evaluate her current political actions and indicate her chances of assuming the post of the Chancellor. Moreover, the subject of the research explores the direction of her political views, relating both to the party profile and internal affairs, as well as German political activity in the international arena. Although A. Kramp-Karrenbauer is considered Merkel’s successor in terms of presenting similar views and the manner of operation, the new leader made an attempt to create her own political profile. Therefore, the question remains open whether she will strive to continue Chancellor Merkel’s political legacy or peruse her own vision of the party leadership.

Key words: Germany, CDU, Annegret Kramp-Karrenbauer

Annegret Kramp-Karrenbauer – künftige Kanzlerin Deutschlands?

Kurzfassung

Mit dem Sieg von Annegret Kramp-Karrenbauer im Wettbewerb um den CDU-Vorsitz begannen Spekulationen über ihre Chancen auf die Kanzlerschaft. Im vorliegenden Beitrag wurde das Porträt der neuen Parteivorsitzenden der CDU Deutschlands skizziert. Es wurden ihre politische Laufbahn und Weltanschauung dargestellt. Darüber hinaus wurden auch die bisherigen Aktivitäten von AKK – wie die Politikerin wegen des sperrigen Namens genannt wird – erörtert, deren Ziel die Überwindung der Krise in der CDU und die Erneuerung der Partei waren. Die Autorin unternahm dabei den Versuch, folgende Fragen zu beantworten: Wird die ehemalige Ministerpräsidentin des Saarlandes zur Nachfolgerin von Angela Merkel? Wird sie die Merkelsche Politik fortsetzen oder ihre eigenen Schwerpunkte in Innen- und Außenpolitik setzen?

Schlüsselwörter: Deutschland, CDU, Annegret Kramp-Karrenbauer

Аннегрет Крамп-Карренбауэр – будущий канцлер ФРГ?

Резюме

Вместе с победой Аннегрет Крамп-Карренбауэр в соперничестве за пост председателя Христианско-демократического союза (ХДС), начались спекуляции о ее шансах занять пост канцлера. В статье приведена биография женщины – лидера христианских демократов, путь ее политической карьеры, черты мировоззрения, а также действия, направленные на преодоление кризиса в партии и ее обновление. Автор предпринимает также попытку дать ответ на вопрос: будет ли бывшая премьер-министр земли Саарбу – преемница Ангелы Меркель на посту главы правительства ФРГ, продолжать политику прежней канцлер?

Ключевые слова: Германия, ХДС, Аннегрет Крамп-Карренбауэр